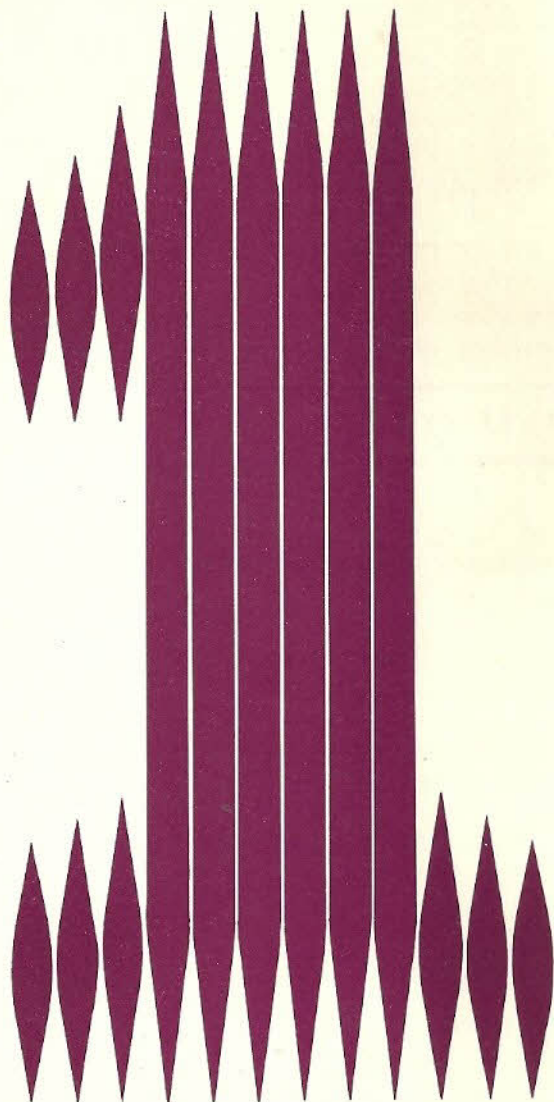

צ'ק'ר'וז

מס'

מר'וד

צקלון מספר 1

אב תשל"ו, אוגוסט 1976

העורך: סא"ל אליצור פלד
עורך-משנה: סגן דוד באום
עוזר מחקר: אהרן לויין
מעצב גרפי: ערן שמגר

מערכות — בית ההוצאה של צבא הגנה לישראל

עורך ראשי: אל"מ יצחק גולן
צוות המערכת: סא"ל רוחמה חרמון, רס"ג עמוס צור
סרן אריה רוזנזיאל, סג"מ עמליה יעקב

תוכן העניינים

מבוא — 5

טרור מול דמוקרטיה: אנטומיה של עימות
פול וילקינסון — 8

כיצד פועלים ארגוני הטרור?
קולונל ג'וליאן פאג'ט — 33

ספר הדרכה לגרילה עירונית
קארלוס מריגלה — 39

טרור עירוני: אלימות פוליטית בחברה המערבית
רוברט מוס — 42

המלחמה בטרור
קולונל ג'וליאן פאג'ט — 49

אי יעילותו של הטרור
פרופ' זאב לקויר — 64

כתובת המערכת: רחוב ג' מספר 1, הקריה, תא דואר 7026, ת"א

בשנים האחרונות הלך וגדל אחוז החומר המקורי בחוברת „מערכות” עד כי לאחרונה כמעט לא מופיע חומר מתורגם. מתוך כוונה להגיש לקוראים את מיטב החומר המקצועי המתפרסם בחו"ל, החלטנו לחדש את הוצאתו של כתב־העת „צקלון” במתכונת מורחבת.

„צקלון” יופיע אחת לחודשיים וכל חוברת תיוחד לנושא. הגיליון הראשון מטפל בבעיית הטרור והלחימה נגד מבצעיו. לצערנו הוכן החומר לפני פעולת צה"ל לשחרור חטופי אוגנדה ולא הספקנו לכלול את המשמעויות של פעולה זו בחוברת הנוכחית. אין ספק כי יהיה צורך להגיש את הנושא באחד מכתב־העת של „מערכות”.

אנו מודים לפרופסור זאב לקויר אשר סייע לנו בבחירת החומר ולמר אריה חשביה אשר טרח בתרגומו.

בכל גיליון נזמין אישיות שעסקה בנושא הנדון בין מבחינה תאורטית ובין מבחינה מעשית — להגיש את המבוא. הפעם פנינו לפרופסור זאב לקויר, העומד לפרסם בשנה הבאה שלושה ספרים בנושא: „Guerilla”, „Terrorism”, „A Historical Anthology on Guerilla and Terrorism”.

המערכת

מבוא

טעות היא לחשוב שהטרור העירוני הוא תופעה חדשה וחסרת תקדים. אולם זכרונם של בני אדם קצר הוא, ובמשך דורות האפילו מלחמות גדולות ומלחמות גרילה כגון אלו בסין ובויאט-נאם על מעטי טרור עירוני. רק בשנות השישים הצליח הטרור העירוני לחדור עמוק להכרתנו, חלקו כתוצאה מכשלונותיהן של תנועות גרילה כפריות באמריקה הלאטינית וההחלטה להעביר את המאבק לגזרה העירונית, וחלקו כתוצאה מצמיחתן של קבוצות טרור-עירוני חדשות ביפן, באירופה ובצפון אמריקה. מבחינה צבאית, הישגיהן של קבוצות אלו היו צנועים למדי, וזאת למרות הפרסומת הרבה שניתנה לכל תופעה זעירה וחסרת ערך של מעשה טרור עירוני. יחד עם זאת, אין לשכוח שהאסטרטגיה של קבוצות טרור-עירוני מבוססת על ההכרה שלא ניתן להן להגיע להישגים צבאיים מכריעים, ורק דרך „דקירות“ רבות ובלתי פוסקות של מעשי טרור יביאו בסופו של דבר להחלשתו הפוליטית של האויב, ובטווח יותר ארוך – אולי אפילו לתבוסתו.

בשנים האחרונות פנו חוקרים רבים בעולם לעיון מעמיק בתופעת הטרור העירוני, והיום קיימת ספרות רחבה הדנה במניעיהם הפסיכולוגיים, הפוליטיים והאידיאולוגיים של הטרוריסטים ובשיטות ארגונם ופעילותם. במקביל, קיימת גם ספרות זעירה יותר של כתבי הטרוריסטים עצמם, ספרות הכוללת מנשרים אידיאולוגיים וגם כתבים פרקטיים ביותר המתארים „איך להיות טרוריסט מעולה“. בחירה מייצגת מן הספרות הזו – הן של החוקרים והן של הטרוריסטים עצמם – מובאת בחוברת זו של „צקלון“.

המאמר הראשון – „טרור מול דמוקרטיה: אנטומיה של עימות“ – לקוח מחוברת מספר 67 של Conflict Studies (ינואר 1976). בטאון ה-Institute for the Study of Conflict אשר בלונדון. המחבר, פול וילקינסון, הוא מרצה לפוליטיקה באוניברסיטת קולג' בוויילס,

אנגליה, ותחום התמחותו הוא חקר האלימות החברתית והטרור הפוליטי. ב"1974 יצא לאור ספרו העיוני, Political Terrorism, בו הוא חותר לעצב מודל אנאליטי של תופעות הטרור הפוליטי למיניהן. במאמר המתורגם כאן דן וילקינסון בנושאים הבסיסיים: מהות האתגר הטרוריסטי לגבי מדינות דמוקרטיות בעולם; הסיבות הבסיסיות המובילות לידי הפעלת טרור; התגובות האפשריות לטרור מצידה של הממשלה הדמוקרטית ואמצעי מניעה ולחימה נגד טרור.

המאמר השני — „כיצד פועלים ארגוני הטרור?“ — והמאמר החמישי — „המלחמה בטרור“ — הם פרקים מתוך ספרו של ג'וליאן פאג'ט, Counter-Insurgency Campaigning (לוחמה נגד חתרנות) שיצא לאור בשנת 1967. פאג'ט הוא קולונל בצבא הבריטי, והוא כתב את ספרו על סמך נסיונו הרב בדיכוי מבצעי הטרור והחתרנות נגד המשטר הבריטי בקניה, בקפריסין ובמלאיה. (פאג'ט גם שירת יחד עם כוחות בריטניה המנדטוריים בארץ-ישראל בשנות הארבעים). בחלקים המתורגמים כאן הוא מתאר בשיטתיות את קוי ארגונים של טרוריסטים עירוניים, את תנאי היסוד ההכרחיים לקיומם כגוף עוין בגזרה העירונית ואת התנאים החיוניים להפעלת מסה מוצלחת נגד טרור.

המאמר השלישי הוא בחירה מאוד מצומצמת מתוך „ספרון הדרכה לאיש הגרילה העירונית“ שנכתב על-ידי קארלוס מאריגלה מברזיל. במשך שנים רבות היה מאריגלה בין מנהיגיה הבולטים של המפלגה הקומוניסטית בברזיל, אולם בשנות השישים המוקדמות הוא פרש מן התנועה לאחר שנתאכזב לגמרי ממדיניותה ה„רפורמיסטית“, והצטרף למאבק המזוין נגד המשטר הדמוקרטי בברזיל. הוא אירגן קבוצת גרילה עירונית קטנה שלמענה כתב את ספרון ההדרכה שלו וגם פיקד עליה. לאחר מכן נהיה ספרון זה למקור תורתן של הרבה תנועות גרילה עירוניות ברחבי העולם (ספר דומה לו הוא ספרו של הטרוריסט המפורסם צ'ה גווארה, „לוחמת גרילה“). לבסוף נהרג מאריגלה על-ידי המשטרה וקבוצתו חוסלה. אם מאבקו של מאריגלה נחל איזשהו ניצחון, לא היה זה הניצחון המבוקש: ברזיל שהיתה פחות או יותר מדינה דמוקרטית לפני פרוץ הטרור העירוני נהפכה לאחר מכן למדינה תחת שלטונו הבלעדי של הצבא.

רוברט מוס — מחבר המאמר הרביעי „טרור עירוני: אלימות

פוליטית בחברה המערבית” — הוא אוסטרלי המכהן כיום כאחד מעורכיו של השבועון הלונדוני רב ההשפעה, The Economist. ספרו The War for the Cities, הוא הספר הטוב הראשון שיצא לאור בזמן האחרון בנושא הטרור העירוני. בקטע המתורגם כאן, דן מוס במניעים הפסיכולוגיים והחברתיים המדרבנים אנשים וקבוצות לידי נקיטת פעולות טרור.

המאמר הקצר שלי — „אי יעילותו של הטרור“ — הופיע לראשונה בירחון האמריקני Harpers Magazine (מרס 1976) והוא עומד באופן כללי על כמה מן הבעיות העיקריות של הטרור העירוני המודרני, במיוחד על הקשר בין מעשי הטרור והפרסומת הרחבה שניתנת להם על-ידי אמצעי התקשורת.

זאב לקויר

להקריב את חייהם. הטרוריסט הטיפוסי הוא בעל השכלה ואינטליגנציה ממוצעות, רב-תושיה ומאומן בהפעלת כלי נשק וחומרי נפץ. משגה הוא להקל ראש בהערכת רצונו של הטרוריסט להצליח ובהערכת כושר ההשמדה שלו.

שורר ערפול רב — הן בקרב חוקרים והן בקרב הטרוריסטים עצמם — באשר לסיבת הקיום, למטרות האסטרטגיות וליעדים הטאקטיים של טרוריסטים מהפכנים. הטרור חדל להיות פוליטי ברגע שמאבדים הטרוריסטים את שאיפתם להשיג את מטרותיהם הפוליטיות ארוכות הטווח: אזי הופכים הם למרצחים ומחבלים פסיכופאטים. הם מוכנים להצדיק את כל האמצעים, כולל הקזת דם של חפים מפשע, לשם חיסול הגורמים השנואים עליהם. משום כך יש בתעמולתם של הטרוריסטים ובמעשיהם בבואה מעוותת של ממשלה: טרוריסטים פוליטיים טוענים, לעיתים קרובות, כי הם „התליינים” המבצעים את „הצדק המהפכני”, וכי הם נוקטים בשיטותיהם משום שזו הדרך היחידה שנותרה פתוחה לפניהם. זו הדרך היחידה, לדבריהם, לשבור את רצונה של הממשלה. הם טוענים כי סוף הטרור לנצח. למעשה, אין הטאקטיקה שלהם מוכתבת על-ידי הצרכים שבמצב מהפכני. יש מהפכנים שאינם טרוריסטים ושמטרתם אף היא חיסול המשטר הקיים, תפיסת השלטון וביצוע תכנית מהפכנית.

בשורות המהפכה הטרוריסטית, נטושה כמעט תמיד מחלוקת בנושאים טאקטיים. לדוגמה, קבוצות „חזית הסירוב” בקואליציה של אש״פ (ארגון השחרור הפלשתינאי) כוללות פלגים קיצוניים המטיפים למצע מקסימליסטי המנוגד לדעתה של ההנהגה הפוליטית של התנועה. חשוב לדעת כי תיאורטיקנים מהפכניים רבים, ממארכס ולנין ועד צ׳ה גווארה, טענו שהטרור אינו יעיל, במקרה הטוב ביותר, ומזיק לתנועה המהפכנית במקרה הגרוע ביותר. ההיסטוריה מלמדת כי מעולם לא היה די בטרור כשלעצמו לחולל מהפכה פוליטית או חברתית. המקרים הברורים היחידים בהם הצליח טרור פוליטי למלא תפקיד חשוב במימוש מטרות אסטרטגיות ארוכות טווח, הם חיסול המנדט הבריטי בארץ-ישראל במסע טרור בשנים 1945—1947; חיסול הבסיסים הצבאיים הבריטיים באיזור תעלת סואץ במצרים בשנות ה-50 הראשונות; ומסע-הטרור של מחתרת „אאוקה” כנגד הבריטים בשנים 1955—1959, שהביא לעצמאות קפריסין (אך לא ל„אנוסיס”, איחוד עם יוון, שלמענו נוהל מסע הטרור).

חשוב לציין שמסעי טרור אלה היו מאבקים לעצמאות כנגד

טרור מול דמוקרטיה: אנטומיה של עימות

פול וילקינסון

מהות האתגר הטרוריסטי

את הטרור הפוליטי ניתן להגדיר בקצרה כצורה של לוחמה חשאית, לא מוכרת ולא קונבנציונאלית, המנוהלת ללא סייגים הומאניטאריים וללא חוקי מלחמה. ידוע שגם ממשלות וגם קבוצות מהפכניות משתמשות בטרור, אך כאן נתרכז בעיקר בטרור של תנועות מהפכניות המכוון כנגד ממשלות וחברות דמוקרטיות-ליברליות, דהיינו אותן מדינות הנהנות מממשלה חוקתית שנבחרה באורח דמוקרטי ולה בית מחוקקים ריבוני, זכויות מלאות לקיום אופוזיציה מסודרת, והגנה תכליתית על חירויות האזרח. בין המדינות הללו נזכיר את ארה״ב, קנדה וישראל.

לטרור קיים אופייניים המבדילים אותו מצורות אחרות של אלימות. הוא חסר אבחנה בפגיעתו ויוצר אווירה של פחד וחוסר ישע. בעיני הטרוריסט הכל אשמים-בכוה, ולוא רק בגין השתייכותם ל„אויבי המעמד”, ל„אימפריאליסטים” או ל„אויבי המהפכה”. הטרור אינו מכיר בחוקי מלחמה לגבי לוחמים, אזרחים שאינם לוחמים, או שבויים. הטרוריסטים משתמשים בשיטות ובכלי נשק אכזריים, במיוחד בהתקיפת אזרחים, לרבות זרים שאינם מעורבים כלל בסכסוך. הנשק הטיפוסי הוא: פצצות, רצח, טבח ומיקוח על חייהם של בני ערובה. לפיכך, הטרור הפוליטי שרירותי ובלתי ניתן לחיזוי, ואפשר לראותו כניסיון להחיל צורה מסוימת של עריצות או רודנות כנגד הקורבנות.

טעות ביד החושב כי כל הטרוריסטים פסיכופאטים. רבים פועלים מתוך אידיאל יוקד. אפשר שאין בעולמנו אידיאל צרוף, אך טרוריסטים רבים לוחמים בשם אידיאל, ויש לקחת אותו בחשבון. רבים מהם טוענים את טענתה של ליילה חאלד, שתנועותיהם לוחמות „למען האנושות, למען כל הנדכאים והמעונים”. אבל תנועות טרור רבות משכו אל שורותיהן פושעים ומרצחים, מבריחים וספקים הלהוטים בראש ובראשונה לגרוף רווחים מפעילותם. עם זאת, רוב הטרוריסטים המושבעים פועלים בכנות קנאית ומוכנים

הנוכחות הבריטית השנואה. הסכסוכים הללו היו א־סימטריים: כל תנועות העצמאות היו חלשות מבחינה צבאית, בהשוואה עם כוחות הביטחון הבריטיים, אך נהנו מן היתרונות הפסיכולוגיים הניכרים שנבעו מתמיכה עממית נרחבת (תמיכה זו הכבידה מאוד על מלאכת המודיעין של כוחות הביטחון ועל מסעם נגד חתרנות). זאת ועוד: הטרוריסטים ידעו כי ההנהגה הפוליטית הבריטית ודעת הציבור בבריטניה נלאו מסכסוכים קולוניאליים יקרים, וחסרו את הרצון לקיים נוכחות בכוח הזרוע. בנסיבות כאלה הפך הטרור ל„נשקו של החלש“. אבל כדאי לזכור כי רשימת כשלונותיו של הטרור כאמצעי להפלתה של אוטוקרטיה, דמוקרטיה ליברלית או משטר טוטאליטארי — ארוכה־ארוכה. גם במאבקים לעצמאות קולוניאלית נמצא הפיתרון ברוב המקרים באמצעים פוליטיים, לא בטרור.

טעות שכיחה היא להשוות את הטרור עם לוחמת גרילה. הטרור הפוליטי הנוקם בהטלת פצצות, רצח, טבח, חטיפות אנשים וחטיפות מטוסים ורכבות — קיים גם ללא לוחמת גרילה. כך היה בכל ההיסטוריה. לוחמת גרילה כפרית נוהלה בעבר בדרך כלל ללא טאקטיקה של טרור, מה שאין כן כיום: תנועות גרילה עירונית באפריקה ובאמריקה הלאטינית אינן בוחלות בשימוש בטרור. גווארה האמין כי הטרור הוא „אמצעי חסר־אבחנה, בדרך כלל, ולא יעיל משום שלעיתים קרובות הוא מפיל קורבנות חפים מפשע ומחסל אנשים רבים שעשויים להביא תועלת למהפכה“. הוא טען גם שהטרור עלול להסב אנשים כנגד התנועה ולגרות פעולות דיכוי מצד המשטרה, מה שיצר את צעדי המהפכה ויכביד על קשריה עם ההמונים. לעומתו טען דבריי כי טרור עירוני עשוי להביא תועלת אסטרטגית, בתנאי שיוכפף היטב לצרכי המאבק הכללי: הטרור העירוני „משתק אלפי חיילי האויב במשימות אבטחה שאינן כדאיות“.

טרור לשם פרסום

תיאורטיקן הגרילה העירונית, מאריגלה (ראה עמ' 39) הגדיר את הטרור כ„פעולה הכרוכה בדרך כלל בהטמנת פצצה או בפעולת חבלה הרסנית מאוד... על איש הגרילה העירונית לבצע את משימתו בדם קר בהחלט“. הוא רואה בטרור חלק בלתי נפרד מבית־הנשק של הגרילה העירונית, אך אינו מציב יעדים לפני הטרור. דבריי רואה בטרור אמצעי יעיל להסחת כוחות הביטחון, במסגרת של מלחמה חתרנית כוללת. מה הם היעדים הטאקטיים המאפיינים ביותר של

הטרור כשלעצמו? יתכן שהמטרה השכיחה ביותר היא לפרסם נושא (ופירסום נרחב ניתן, בדרך כלל, למעשה־זוועה טרוריסטית). הטרור עשוי להשיג ויתורים מצד „האויב“, או יעדים קצרי־טווח כגון שחרור טרוריסטים מבית־הכלא, תשלום כופר או שינוי במדיניות של ממשלה. מספר רב של התנקשויות בנפש נובע מן הרצון לנקום דמם של טרוריסטים. הטרור עשוי לשמש כתמרץ לאמצעי־דיכוי מצד השלטונות, ליצור „מיליטריזציה“ של מצב פוליטי, לגרום לניכור בין ההמונים ובין הממשלה, ולדחוף רבים אל מחנה התומך כים בטרוריסטים. מטרה שכיחה היא זריעת איבה בין־עדתית. יש ונעשה שימוש בטרור להשמדת „אויבים“ או אנשים שנעשו שעיר לעזאזל של המהפכנים. יעד שכיח אחר הוא הענשתם של חברי התנועה שהפרו משמעת או בגדו.

משתמשים בטרור כנשק פסיכולוגי, במגמה לחולל אווירה של חרדה, של התמוטטות, או לערער את אמון הציבור בממשלה ובזרועות הביטחון שלה, ולא־לֶץ את האוכלוסיה ואת פעילי התנועה לציית להנהגת הטרוריסטים. מרבים להשתמש בטרור כ„תעמולת המעש“ כדי לפרסם את התנועה ואת מטרתה, לשלהב חסידים ותומכים ולעורר פעולות טרור וחתרנות ולהחיש בואה של מהפכה. אבל בתפקידים אלה, כבאחרים, „הטרור הוא נשק פגום, שלעיתים קרובות מחטיא את המטרה או יורה כדור עקר“, כדברי חוקר הטרור רוברט מוס (ראה עמ' 42). יש שהרצח וההרס חסרי־האבחנה מלכדים ציבור ומקשיחים אותו כנגד הטרוריסטים, או מוליכים תגובה הריפה מצד קבוצות יריבות, או מדרבנים את השלטונות לנקוט אמצעי ביטחון יעילים יותר באווירה של סלידה נרחבת מפני הטרור.

בדמוקרטיה ליברלית ניתן לטרוריסטים לנצל ניצול מלא את החירויות הדמוקרטיות על־מנת לנהל תעמולה רבת־השמצות ומקעקעת ערכים, שתכליתה לחתור תחת מוסדות ומנהיגים של הדמוקרטיה הפרלמנטארית. הטרוריסטים מוצאים משתפי־פעולה בקרב הקיצוניים מן השמאל או הימין, העוזרים להם בחזיתות הפוליטית והתעמולתית. אנשים כאלה מוכנים תמיד להריע לכבוד אויבי המשטר הפרלמנטארי, וגם אם הם משתתפים במערכת הבחירות אין הם מוקירים את הדמוקרטיה ואינם מעוניינים כלל בהמשך קיומה. מסוכנת יותר — משום שאינה כה ברורה וגלויה — היא התמיכה שמקבלים טרוריסטים מצד ליברלים תמימים הנתפסים לתעמולתם של הטרוריסטים. תומכי הטרור הללו סבורים כי מי שמצדד במורד הוא תמיד „פרוגרסיבי“. ליברלים כאלה

מגנים מלחמות, אך מוכנים להצדיק מעשי רצח וטבח המבוצעים על-ידי טרוריסטים.

הסיבות לטרור

הסיבות להמשך הטרור הבינלאומי ולהתפשטותו מחייבות מחקר בפני עצמו, אך מקובל על חוקרי הטרור כי התנאים שלהלן תורמים להתפתחותו של טרור:

- ההצלחה בהשגת יעדים קצרי-טווח מעוררת חיקויים.
 - החיקוי נעשה קל יותר על-ידי הפצת מידע על אודות טכניקה, טאקטיקה וכלי נשק של טרור, הן באמצעות אמצעי התקשורת ההמונית והן בספרות הטרוריסטית (כגון גריואס, מארינגלה).
 - המצב האסטרטגי הכללי תורם לטרור כמו לכל צורה של לוחמה לא קונבנציונאלית. המעצמות הגרעיניות הגדולות משתדלות להימנע ממעורבות אף במלחמה בינלאומית מוגבלת, מחשש שמא תהיה הסלמה וישובשו המאזן הגרעיני וה"דטאנט", ומעצמות גדולות וקטנות כאחת נזקקות לשיטות פחות מסוכנות ויותר עקיפות של כפיה, כגון עידודם של חתרנות וטרור במדינות עוינות.
 - טרור מבית ומבסיסים בינלאומיים — כאמצעי של מלחמה לא קונבנציונאלית באמצעות שליח — זוכה לעידוד נמרץ מצד ברית-המועצות, סין, לוב, עיראק, סוריה, אלג'יריה, ויאט-נאם וזאיר. תמיכתן של ממשלות זרות הגדילה עד מאוד את הקופה, בית-הנשק ואמצעי האימוץ של תנועות הטרור. לעג הגורל הוא, שהמערב מימן שלא מרצונו את הטרור הערבי על-ידי תשלום תמלוגי נפט למדינות ערב התורמות לתנועות הטרור הפלשתי-נאיות.
 - ההיקף, המורכבות והפגיעות של מערכת ההתחבורה הבינלאומית העניקו לטרוריסט ניידות רבה יותר ועשוהו מסוכן יותר.
 - התקשורת ההמונית הבינלאומית, וסוכנויות הידיעות הבינלאומיות הגדילו את הזדמנויות הפרסום של הטרוריסטים וגירו את תיאבון הפרסום שלהם. נוצר מעין חוק של טרור: "מי שמקיא דם רב יותר, זוכה לכותרת הגדולה והשמנה יותר".
- הוצעו תיאוריות רבות ומעמיקות להסברת ההתפשטות של האלימות האזרחית בכלל, כגון תגובה על הרגשת קיפוח ודיכוי. אבל אף אחת מן התיאוריות הללו אינה מסבירה מדוע, או באיזה נסיבות בדיוק נוקטים אנשים טרור במקום אמצעי אלימות אחרים. תהיינה הסיבות אשר תהיינה, הטרור מציב סכנות מיוחדות לפני

הדמוקרטיה הליבראלית והמערכת הבינלאומית, ראשית, הוא מסכן את חייהם ושלומם של האזרחים. אמנם, מספר האבידות מפעולות-טרור קטן מאוד בהשוואה עם מספר הקורבנות במלחמות אזרחים או במלחמות בין מדינות. אין זאת אומרת שפגיעתו של הטרור נסבלת, או שאפשר להתעלם ממנה. יתירה מזו, הטרור מרעיל יחסים בין קהילות, ואם מנהלים אותו בתנופה וזמן רב, הוא עלול אף לשבש ולהרוס את הממשלה ואת חיי הפוליטיקה וה-כלכלה. טרור נרחב ועקוב מדם עלול לזרוע זרעים של מלחמת אזרחים ולהחמיר יחסים בינלאומיים.

בניגוד למשטרים טוטאליטאריים הממגרים ללא רחם כל ניצוץ של התנגדות, הדמוקרטיה הליבראלית פגיעה ביותר להטרדה ולשיבוש באמצעות טרור. עובדה זו נובעת מן הקלות היחסית בה יכול טרוריסט לנצל את החירויות הדמוקרטיות-ליבראליות — בתנועה במדינה וברחבי העולם, באמצעי התקשורת ובחופש ההתארגנות. אבל מדינות דמוקרטיות-ליבראליות גילו עד כה כושר ספיגה מופלא וגמישות מרובה בכל הנוגע לעמידה בפני פעולות טרור שמטרתן למוטט את השלטון. יש להן מקור-כוח מכריע, בהשוואה עם רודנויות או משטרים קולוניאליים: הן נהנות מן התמיכה הבלתי מסויגת של הרוב המכריע של האוכלוסיה המתנגדת לטרור. המקרה הברור היחיד שבו גרם הטרור בשילוב עם לוחמת גרילה עירונית לנפילתה של ממשלה דמוקרטית-ליבראלית, היה באורוגוואי ב-1972. אבל גם שם לא השיגו ה"טופאמארוס" את המהפכה השמאלית שאליה חתרו. נוצרה תגובת דיכוי מכרעת מצד הימין האוטוריטארי, אשר חיסלה את הדמוקרטיה.

הסכנות החמורות ביותר מבית שמעמיד הטרור בפני הדמו-קראטיה הליבראלית הן החלשת הביטחון הלאומי, שחיקתו של שלטון החוק והסדר וקיעקוע מרותה של הממשלה. קומץ קטן של טרוריסטים עלול לחולל שיבושים מקומיים חמורים ולסכן את החיים. לעיתים קרובות יש בכוחו להסית כוחות ביטחון רבים ויקרים, במקרים מסוימים בסדר-גודל כזה שמערער את המאזן הצבאי העדין. מסעי-טרור ממושכים או נרחבים יותר (כאלה המשפיעים על איזור שלם או עיר גדולה, או המסכנים את הביטחון הלאומי) עשויים לאלץ ממשלות לוותר ויתורים גדולים לתביעותיהם של הטרוריסטים. נוסף לזאת, יש לזכור כי הטרור הבינלאומי הוא גם אתגר רציני ליציבות הבינלאומית וליחסים דיפלומטיים וכל-כליים תקינים.

להצית מלחמת אזרחים שתתפשט על-פני אירלנד כולה ואולי אף לתוך עריה של בריטניה עצמה.

טרור נגדי ודיכוי הריף

בדמוקרטיה ליבראלית לא ייתכן טרור של המדינה. ברית-המועצות, לדוגמה, דיכאה התנגדות-מבית בעודה באיבה — במחיר דיכוי החירות וכבוד האדם. השיטות המקובלות שנוקטת מדינה טוטאליטארית — ידועות: סוכנים חשאיים מצויים בכל; תעודות-זיהוי של אזרחים נבדקות לעיתים קרובות; מוטל פיקוח הדוק על התנועה, ההתבטאות, הפרסום, וכיו"ב. העונשים כוללים מעצר, מחנה עבודה, "חינוך מחדש", מוסדות פסיכיאטריים, לחץ כלכלי (פיטורים מעבודה) והטרדות ללא-הרף. סטאלין והיטלר לא היסטו לעשות שימוש נרחב בטבח עם, טבח המוני, עינויים והגליה. משטר טוטאליטארי יכול להשתמש באמצעי-הפיקוח שלו כדי למנוע נשק וחומרי נפץ מאנשים העלולים להיות טרוריסטים. אם מבוצעת אלימות פוליטית למרות הפיקוח, יכולה ההנהגה לאסור את פרסומה ולטפל בחתרנים במשפט בזק בדלתיים סגורות.

אמצעי הדיכוי הננקטים על-ידי משטרים אוטוריטאריים ורוד-נויות צבאיות (כמו פורטוגל של סאלאזאר, ספרד של פראנקו, יוון של הקולונלים) כנגד יריבים פוליטיים הם אכזריים מאוד, אך פחות יעילים מאשר הטרור הטוטאליטארי בכל הנוגע למיגורה של אלימות פוליטית. לדוגמה, תנועת הטרור הבאסקית פעלה בספרד חרף ההוצאות להורג שביצעו השלטונות, וכן מסע של מעצרים, עינויים והטרדות של סניגורים. במקום לבלום את האלימות הבאסקית, הקשיחה חומרתם של אמצעי הדיכוי את ההתנגדות הבאסקית והולידה אהדה מרובה בחוץ לארץ. מדינות דמוקרא-טיות-ליבראליות אינן יכולות לנקוט טרור ודיכוי בתגובה על טרור מהפכני, משום שאמצעים אלה פוגעים בזכויות היסוד של האדם. מדינות כאלה אינן יכולות לנסות לחסל את אי הצדק שבאלימות הטרוריסטית על-ידי אי צדק גדול שבעתיים, משום שבדרך זו תעשינה המדינות אותו משגה שעושים הטרוריסטים עצמם.

טרור נגדי כנגד טרוריסטים שבסיסיהם בחו"ל

מאז הקמתה חתרה מדינת ישראל לאבטח את גבולותיה ואת שטחה מפני התקפות גרילה וטרור ומפני צבאותיהן של מדינות ערב. אבל מאמץ זה לא הוליד שיתוק של כוח הרצון, ולשבחה של ישראל ייאמר כי לא קמה בה רודנות של מדינת חיל-מצב, או מדינה

במצור. אך מצב זה יחיד במינו בקרב הדמוקראטיות הליבראליות. הישראלים שרויים בסכנה מתמדת של התקפות טרור. אי אפשר לאטום לגמרי את גבולות היבשה שלה עם לבנון, סוריה וירדן. יש אוכלוסייה ערבית גדולה לא רק בגדה המערבית, כי אם גם בשטח ישראל מלפני יוני 1967, ורבים מן הערבים האלה משתפים פעולה עם הטרוריסטים, בפועל או בכוח. תגובת ישראל על פגיעות רבה זו היתה לוחמת-ספר לא מוכרזת המבוססת על העיקרון של הטרור הנגדי: „עין תחת עין". ישראל נקטה מספר אמצעים מיוחדים: תקיפה מן האויר והרעשת כפרי-ספר ערביים ומחנות פליטים אשר נחשדו כבסיסים של טרוריסטים פלשתינאים; פשיטות קומנדו כדי לנקום דם ישראלי (לדוגמה, הפשיטה הנוזעת באפריל 1973, עת חוסלו שלושה מנהיגי גרילה פלשתינאים בביירות); הפעלתן של יחידות מתנקשים לחיסול פעילים פלשתינאים בארצות-חוץ.

בהלחמה בחזיתות כה רבות וכנגד יריבים כה קנאים, אין ישראל יכולה להנחיל תבוסה מכרעת ליריביה הטרוריסטים. ברור כי יעדיה העיקריים הם לרסן התקפות טרור ולקוות כי בהדרגה יתייגעו הפלשתינאים ממלחמת שחיקה זו ויקבלו הסדר פוליטי ארוך-טווח שיושג בין ישראל ובין שכנותיה הערביות. אך יש יסוד לטיעון שמדיניות הטרור הנגדי עלתה לישראל ביוקר מבחינה מדינית והזיקה לה מבחינת התמיכה הדיפלומטית. התקפות הטרור על ישראל נמשכות ללא הרף, ואפשר לטעון שהטרור הנגדי הקשיח את התוקפנות הפלשתינאית וחיזק את התמיכה הערבית בעניין הפלש-תינאי. זאת ועוד, התקפות האויר על ישובי פליטים — שבאחדות מהן נספו נשים וילדים — שללו, לדעת רבים בציבור העולמי, את זכותה של ישראל לאהדה על אבידותיה-שלה בהתקפות הטרור. אמנם, מובן רצונה של ישראל לנקום את נקמת הדם הרב שנשפך בה, אך מדיניות הטרור הנגדי מפוקפקת הן מטעמים מוסריים והן מטעמי תבונה פוליטית.

יש המצדיקים יחידות מחסלים מיוחדות, אך כיצד יכולה דמוקראטיה ליבראלית לשלוט כיאות במבצעים חשאיים כאלה? מי יחליט ועל סמך מה — את מי לחסל כ„אויב המדינה"?

הגישה הרכה

מאחר שממשלות רבות ריככו את מדיניותן כלפי הטרור בשנים האחרונות, קשה לסווג מדינות ליבראליות סיווג ברור של „נוקשות" ו„רכות". אבל אירעו מקרים רבים בהן ניהלו ממשלות דמוקרא-טיות-ליבראליות שיחות לא נבונות עם טרוריסטים, ומילאו אחר רוב

תביעותיהם של הטרוריסטים. מחקר של חברת „ראנד“ העלה כי בחתך כלל-עולמי יש לטרוריסטים 79% סיכוי להינצל ממוות או מאסר על פשעיהם. במידה מרובה זוהי תוצאה של נטייתן של ממשלות רבות להגיב תגובה רכה, לעשות עסקה עם הטרוריסטים ולהביא לשחרור בני ערובה או להפסקה מהירה של התקפת טרור. חזקה על הטרוריסטים שייגבו על תופעות חוזרות ונשנות של חולשה והיסוס, עלידי התקפות נועזות יותר והצגת תביעות שח-צניות יותר. זאת ועוד, קבוצות קיצוניות חדשות עלולות להיסחף אל חיקויים על-מנת לקצור פרסום ולהשיג ויתורים מצד השלטונות. טעות היא לבחון מקרים בודדים של „עסקות“ בין ממשלות ובין טרוריסטים. מאלף המעקב אחר מעלליו של הצבא האדום היפאני מאז 1970. מחתרת טרוריסטית זו נתגלתה כרבת-תושיה וקשוחה, וקשה לממשלות ולכוחות ביטחון להתמודד עמה. היא אחת מני רבות בשמאל היפאני. אומדים את מספר חבריה בין 30 ל-300. ידוע כי רובם בעלי השכלה אקדמית, בני משפחות יפאניות אמידות מן המעמד הבינוני. שליטתם בשפות זרות ומיומנותם מאפשרות להם לפעול בזירה הבינלאומית. האידיאולוגיה של „הצבא האדום היפאני“ מעורפלת, אך שואפת לחולל מהפכה עולמית בשיתוף קבוצות טרור אחרות בעלות רשת בינלאומית, כגון אש"פ. אך התבטאויותיו של „הצבא האדום היפאני“ מביעות יותר שאיפה ניהיליסטית להרוס מאשר מצע חיובי כלשהו.

אכזריותה של הקבוצה כלפי חבריה-שלה הודגמה בטבח 14 מחבריה ב-1972, לאחר שנחשדו ב„סטיה“. אף-על-פי ש„הצבא האדום היפאני“ מונה אנשים מעטים, יש בו משום אתגר קשה לממשלת יפאן ולממשלות אחרות. הסיבה נעוצה בעיקר באכזריותו; במשמעת הפנימית בשורותיו — המושתתת על טרור; בשימוש המחוכם בבסיסים בינלאומיים ובקשרים עם קבוצות טרור אחרות. אבל קבוצה זו הפיקה גם את מירב היתרונות מחולשתן של ממשלות לנוכח התקפותיה. חולשת הגישה הרכה הודגמה היטב בהתקפת „הצבא האדום היפאני“ על שגרירות צרפת בהאג בספטמבר 1974. ב-26 ביולי 1974 נעצר בפאריס יפאני שהציג עצמו כיוטאקה פוראיה. הוא נעצר בהגיעו בדרך האויר מביירות. נמצאו ברשותו שלושה דרכונים מזויפים ו-10,000 דולר בשטרות מזויפים בני 100 דולר האחד. משטרת צרפת גילתה כי פוראיה היה מעורב בהתקפה על נמל-התעופה בן-גוריון במאי 1972. ברשות פוראיה נמצא מכתב בצופן ובו תכנית למתקפת טרור אשר כללה חטיפה של שגרירים זרים ופקידי מדינה יפאניים באירופה, על-מנת להביא לשחרורם

של אנשי המחתרת מבתי-כלא ביפאן. בעקבות חקירתו של פוראיה עצרו הצרפתים כתריסר אנשים שנחשדו בחברות ב„צבא האדום היפאני“. כמו כן גורשו ארבעה יפאנים אשר עברו כנראה לאמסטרדם. סבורים כי יוזמת המכתב והתכנית ההתקפית היתה פוסאקו שיגנובו, „מלכת“ המחתרת היפאנית ואלמנתו של אחד היפאנים שהתאבדו בעת ביצוע הטבח בנמל-התעופה בן-גוריון.

שלושה טרוריסטים יפאנים תקפו את שגרירות צרפת בהאג ב-13 בספטמבר 1974. שוטר ושוטרת הולנדים נפצעו בתחילת ההתקפה, והטרוריסטים לכדו 12 בני ערובה בבניין השגרירות. תביעתם הראשונה של הטרוריסטים היתה שפוראיה ישוחרר מכלאו בצרפת ויימסר לידם (כפי הנראה, כדי לנקום בו על גילוייו בחקירה). משרד חירום הוקם בשגרירות האמריקנית הסמוכה, כדי לטפל בהתקפה. ההולנדים הציבו יחידה מיוחדת נגד טרור ומחלקת נחתים מסביב לשגרירות הצרפתית. בתחילה קבעו הטרוריסטים שעת-אפס לשחרור פוראיה, ואיימו להרוג את בני הערובה אחד-אחד אם לא ייענו. אך ביום השלישי למצור הסכימו לשחרר שלוש נשים. שתי בעיות סיבכו את המצב: פוראיה הוטס אל נמל-התעופה סכיפול, אך בתחילה סירב להצטרף אל עמיתיו. הרבה יותר חמורה היתה העובדה שממשלת הולנד לא יכלה לנקוט פעולה נחרצת ועצמאית: היה עליה להיוועץ בממשלת צרפת משום שבני-הערובה היו צרפתים ופוראיה היה בידי משטרת צרפת. ההולנדים נועזו גם עם דיפלומטים יפאנים. מלכתחילה נתגלעו חילוקי דעות בסיסיים בין ממשלות צרפת והולנד. לבסוף נכנעה הולנד ללחצה של צרפת והטרוריסטים ניצחו: ההולנדים נענו להפצרותיה של צרפת ונקטו קו רך. בתחילה היו הנחתים ההולנדים מוכנים להסתער על השגרירות: הם כבר חדרו פנימה והגיעו לקומה הרביעית. הצרפתים החליטו למנוע הסתערות, שמא יבצעו הטרוריסטים טבח בבני הערובה. ההולנדים הרחיקו את הנחתים שלהם. הצרפתים היו מוכנים להמיר את פוראיה בבני הערובה ולספק לטרוריסטים מטוס (אשר צוותו יהיה הולנדי). אין טעם לשחרר כאן את כל המו"מ. חשוב לציין שהצרפתים דרשו כניעה לטרוריסטים ולא נעשה כל ניסיון להפעיל עליהם לחץ עד שייכנעו. „הצבא האדום היפאני“ קיבל כמעט כל מה שדרש: פוראיה נמסר לידי שלושת הטרוריסטים, והארבעה טסו בשלום לסוריה. הם קיבלו את מכתב הצופן והמסמך כים שהופקעו מפוראיה. אך במקום מיליון דולר כופר — קיבלו „רק“ 300,000 דולר, וכסף זה הוחזר לאמסטרדם, כנראה בהתערבות שלטונות סוריה אשר נתנו מקלט לטרוריסטים.

מחיר התגובה הרכה מצד ממשלות על מעשי טרור הוא בהכרח — תבוסות משפילות נוספות. ממשלת צרפת הצדיקה את עמדתה ברצון להציל את בני הערובה. נשאלות שאלות נוקבות: האם היתה זו הדרך היחידה להצילם? מדוע לא נוסו דרכים אחרות? כמה אנשים יועמדו בסכנה על-ידי ניסיון טרוריסטי נוסף, בעקבות הצלחה זו?

הגישה הקשוחה

גישתן הקשוחה של מדינות ליבראליות פירושה מזיגה של אמצעים קשוחים ויעילים על-מנת לבודד תאי טרור ולחסלם; לבודד ולחסל את המנהיגים ואת הסיוע הלוגיסטי שלהם, מבלי לוותר על הדמוקרטיה הליבראלית ועל שלטון החוק והסדר. המפתח לגישה זו הוא לא לדכא מתוך בהלה או תגובת-יתר (אלה משרתים את הטרוריסטים), אלא להחמיר בשיעור מירבי את הסיכון שנוטלים הטרוריסטים על עצמם, ולצמצם עד למזער את סיכוייהם להצלחה. יש מספר דוגמות ליעילות הגישה הזאת.

אחרי שפקדה את צרפת, "תקופת הדינאמיט" בשנות ה-90 של המאה שעברה, הפעילה הממשלה את "החוקים המיוחדים". חוקים אלה נועדו לדכא תנועות אנרכיסטיות וכתבי-עת אנרכיסטיים עד כדי הענשתם של אנשים שהצדיקו אלימות אנרכיסטית. חרף המחאות שהושמעו, אין ספק שחוקים אלה מיגרו את הטרור האנרכיסטי של שנות ה-90. על האשמים נגזרו עונשים חמורים, אך המוסדות הדמוקרטיים נשאר בעינם.

כאשר זכתה המדינה האירית החופשית לעצמאות, התקוממו כנגדה "הבלתי סדירים" שהתנגדו לבריתה עם בריטניה. ממשלת אירלנד החופשית נטלה לעצמה סמכויות חירום כדי להתמודד עם מסע הטרור והגרילה שניהלו "הבלתי סדירים" בין נובמבר 1922 ומאי 1923: הוקמו בתי-דין צבאיים מיוחדים שסמכותם לגזור עונש מוות. בשישה חודשים של מלחמת אזרחים הוצאו להורג "בלתי סדירים" במספר כפול מזה שהוצא להורג בידי הבריטים בין 1916—1921. אמצעים דראקוניים אלה עזרו לממשלה להחזיר את הסדר על כנו. ב-24 במאי 1923 הודו מנהיגי "הבלתי סדירים" כי הובסו.

קרוב יותר לזמננו השתמשה ממשלת קנדה בסמכויות דרא-קוניות כדי לדכא את מעשי הטרור של החזית לשחרור קוויבק (אוקטובר 1970). הטרוריסטים הטילו פצצות שגרמו למותם של שישה אנשים בתוך שבע שנים בשנות ה-60 הראשונות. הם טענו

כי מטרתם להבהיר לבני קוויבק את מצבם הקולוניאלי, וכי אין בכוננתם לתפוס את השלטון. אך כאשר נכנס הטרור לשלב חדש עם חטיפתו של גיימס קרוס, פקיד בכיר בריטי במונטריאול, ושל פייר לאפורט, שר העבודה וההגירה של קוויבק, החליטה ממשלת קנדה לפעול בזרוע נטויה. תמורת שחרורם של קרוס ולאפורט דרשו החוטפים שחרור "אסירים פוליטיים" ופרסום המנשר של המחתרת על-ידי הממשלה. הממשלה הפעילה צבא לאבטחת שרים ודיפלומטים באוטאוואה. ראש הממשלה הבהיר כי מחובתה של חברה להפעיל את כל האמצעים לחיסול גורם הקורא תגר על שלטון העם. ב-15 באוקטובר, לאחר שנערכה הפגנת התגרות של הבדלנים בקוויבק, הוחלט להפעיל את הצבא. "חוק אמצעי המלחמה" שהופעל על-ידי הממשלה, הסמיך את השלטונות לעצור חשודים למשך 90 יום ללא משפט ולערוך חיפושים ללא צו חיפוש. חזית השחרור הוצאה אל מחוץ לחוק. ראש הממשלה הסביר כי ביטולן של זכויות אזרח מסוימות, לאמך-מה, היה חיוני להצלת הדמוקרטיה, וכי החוק הפלילי הרגיל לא התאים לחיסולו של טרור שיטתי. הפעלתה המאסיבית של המשטרה איפשרה להתרכז בחיפושים אחר חטופים, אם כי לא היה תיאום בין כוחות הביטחון. יתכן שרצה לאפורט בא כתגובה על האמצעים הקשוחים שנקטה הממשלה. אבל בפעולתה המהירה והנחרצת שמה הממשלה הקנדית קץ למסע הפיצוצים והחטיפות. את הפיתרון לבעיה הפוליטית נתנה הממשלה בהשקעות בפיתוח קוויבק ובהוראת חובה של הלשון הצרפתית לדוברי אנגלית. ברם, גם לאחר שחוסלו תאי טרור פעילים על-ידי גישה קשוחה, עשויים להישאר אוהדים פאסיביים לרעיון המחתרת. אכן, חלק מן המחיר שעלינו לשלם תמורת קיום הדמוקרטיה, הוא חופש המחשבה. לפיכך, מסוכן ותמים כאחד לקוות בדמוקרטיה ליברלית, "להשמיד עד תום תנועה חתרנית". כדי להגיב ביעילות על טרור, כרוכה הגישה הקשוחה בשתי צורות של מלחמה: מלחמה צבאית-בטחונית לבלימת האלימות הטרוריסטית, ומלחמה פוליטית ופסיכולוגית לאבטחת ההסכמה והתמיכה של הציבור הרחב — הם הבסיס לכל ממשלה דמוקרטית יעילה בת-זמננו. טעות היא להניח, שהטרוריסטים זקוקים לתמיכה המונית לפני שיתחילו ברצח ובהרס. קבוצות טרור רבות מונות קומץ אנשים בלבד. אבל כדי להצליח בפעולות נגד טרור, יש להגביל את התמיכה בטרוריסטים למיעוט קטן. יש לבודדם ככל האפשר מן הציבור הרחב. כדי שאסטרטגיה זו תצליח, היא מחייבת שליטה ריכוזית בכל המבצעים נגד חתרנות, שירות מודיעין מעולה וכוחות ביטחון מספיקים ובעלי

כושר מקיף לפעולה נגד חתרנות, הנאמנים לגמרי לממשלה. כמו כן דרושה כמות גדולה של סבלנות והחלטה נחושה. (ראה את דברי פאג'ט, עמ' 49).

לעיתים רחוקות אפשר לקצור ניצחון בקלות במאבק נגד טרור. הקוים המאפיינים טרור פוליטי — פעילותו בחשאי ויישומו בידי קנאים נואשים הנמצאים מלכתחילה מחוץ לחוק — מרמזים על מערכת-שחיקה רצופה רצח ושיבושים. יתירה מזו, הטרוריסטים יודעים כי כוחות הביטחון במדינה ליבראלית נאלצים לפעול בריסון רב. אין הם רשאים להפעיל את מלוא עוצמתם. אכן, זה חיוני ורצוי בדמוקרטיה ליבראלית, אך פירוש הדבר שהמאבק בטרור ובגרילה עירונית הוא הרבה יותר מורכב ותובעני.

אמצעים נגד טרור

מנסיון השנים האחרונות אפשר להפיק מספר חוקי-יסוד שעל ממשלות דמוקרטיות-ליבראליות לפעול לאורם בנקטן גישה קשוחה כנגד טרור:

- ממשלה הנבחרת באורח דמוקרטי חייבת להכריז על החלטתה הנחושה לקיים את החוק והסדר והסמכות החוקתית ועליה להפגין רצון פוליטי זה במעשיה.
- אסור לנקוט אמצעי דיכוי ללא אבחנה. הממשלה חייבת להוכיח כי האמצעים שהיא נוקטת כנגד טרור מכוונים אך ורק כדי לרסן את הטרוריסטים ומשתפי הפעולה הפעילים שלהם ולהגן על החברה מפניהם. גלישה אל דיכוי כללי תשמיד את חירות הפרט ואת הדמוקרטיה הפוליטית ותביא לידי מצב גרוע מזה שהמלחמה בטרור נועדה לחסלו. זאת ועוד: תגובת-יתר משרתת את הטרוריסטים, הטוענים כי הדמוקרטיה הליבראלית היא חזיון-שוא, וכי הסדרם מגיני העם.
- על הממשלה להוכיח שהיא עושה כמיטב יכולתה להגנת חייהם ושלומם של אזרחיה. זהו תנאי יסוד לאמון ולשיתוף פעולה מצד הציבור. אם לאו, יקומו צבאות פרטיים ואגודות שמירה עצמאיות, והאלימות תחריף.
- חייבת להיות מדיניות ברורה ועקבית של סירוב להיכנע לסח-טנות הטרור. יש ראיות בשפע, שחולשה והיסוס מעודדים את הטרוריסטים ומולידים חיקויים מסוכנים.
- כל ההיבטים של המדיניות והמבצעים נגד הטרור חייבים להימצא בשליטה אזרחית ובפיקוח דמוקרטי.
- סמכויות מיוחדות, שאולי תידרשנה לטיפול במצב חירום

טרוריסטי, חייבות לקבל אישור של בית-המחוקקים ולהיות מוגבלות בזמן: לכל היותר שישה חודשים, עם אפשרות הארכה לפי הצורך. יש לנסח אותן בהירות ובפשטות, לפרסמן ברבים ולהשתמש בהן ללא משוא פנים.

- יש להימנע מתהפוכות פתאומיות במדיניות הביטחון: הן מערערות את אמון הציבור ומעודדות את הטרוריסטים לנצל פילוגים בממשלה ובכוחותיה המזוינים.
- השלטונות האזרחיים חייבים לתת גיבוי מלא למנהיגי ציבור נאמנים, פקידים ואנשי סגל בכל הדרגים והרמות ובכוחות הביטחון.
- אין לעשות עסקות עם ארגוני טרור מאחורי גבם של פוליטיקאים נבחרים.
- אל לה לממשלה להיכנס לדו-שיח ושיחות עם קבוצות העוסקות באורח פעיל בעידוד הטרוריסטים. שיחות כאלה רק יעניקו פרסום ומעמד לטרוריסטים וגרוע מזה — מעין כבוד.
- יש להגיב על מסע התעמולה וההשמצות של הטרוריסטים בהצהרות רשמיות מלאות וברורות על מטרות הממשלה, מדיניותה ובעיותיה.
- על הממשלה וכוחות הביטחון לנהל את כל הפעולות נגד טרור במסגרת החוק. עליהם לעשות כמיטב יכולתם לוודא את קיום החוק והליכוי, ואת העמדתם לדין של הנאשמים בטרור, בבת-י-משפט מן השורה.
- יש להתייחס אל טרוריסטים שנכלאו בשל פשעים שבוצעו מטעמים פוליטיים, באותו יחס שניתן לעבריינים מן השורה. מתן מעמד מיוחד וזכויות יתר מיוחדות עלול לשחוק את יחס הכבוד כלפי החוק שצריך להיות ללא משוא-פנים, לעורר תקוות שווא לחנינה ולהטיל מעמסה מיוחדת על מערכת בתי-הסוהר.
- עיקרון חיוני הוא שממשלות דמוקרטיות-ליבראליות לא יניחו להתעסקותן בחיסול הטרור — אף בשעת חירום קשה — להסיח את דעתן ממילוי תפקידן בכל הנוגע לשלום ולרווחתם של הציבור והכלכלה. ממשלה דמוקרטית-ליבראלית חייבת להיות מעוגנת בהסכמתם של רוב האזרחים. האזרחים מצפים שממשל-תם תדאג להם, ועליה לעשות זאת ללא הרף.
- על הממשלה הדמוקרטית-ליבראלית לעשות כל אשר לאל ידה כדי למנוע שיבוש רציני ושיתוק חיי הציבור והכלכלה על-ידי מסע הטרור. מצד שני, אל לה לממשלה לגשת אל תכנית רפורמה, או לשנות מדיניות בלחץ טרוריסטי. הפגנות חולשה כאלה רק מעוררות

בוז כלפי ההליכים התקינים של פוליטיקה וחוק. יצוין כי הסעיפים דלעיל אינם מקיפים הכל. יש להתאימם לנסיבות, השונות בכל מקום. אך יש בהם אחדים מן הלקחים העיקריים שהופקו מהתמודדויות עם טרור בעבר. כעת יש לדון באסטרטגיה, בטאקטיקה, באמצעים ובמשאבים הכרוכים במסע נגד טרור, ולזהות אחדות מן הצורות החשובות יותר של תגובה בינלאומית.

אסטרטגיה של שתי חזיתות

האסטרטגיה של שתי חזיתות — או שתי מלחמות — פותחה בעיקר על-ידי מומחים נגד חתרנות בדרום-מזרח אסיה בשנות ה-50 וה-60. אכן, אותם מאבקים התנהלו ברמות אלימות שונות והיתה בהם מציגה של לוחמה קונבנציונאלית ולא קונבנציונאלית. טרור — הן כפרי והן עירוני — היה רק חלק מן הטאקטיקה של לוחמה מהפכנית במלאיה ובהודו-סין. אף-על-פי-כן — ומתוך הכרה בהבדלים העצומים שבין אותם מאבקים ובין הטרור בן-זמננו בדמוקראטיות ליברליות — עדיין תקפה הדוקטרינה של אסטרטגיית שתי החזיתות בחברה תעשייתית-עירונית.

דוקטרינה זו מחייבת הרמוניזציה של שתי צורות נבדלות של מסע בביצועם של כוחות הביטחון: המלחמה הצבאית-בטחונית שתכליתה לזהות, לבודד ולהשמיד את הכוחות המהפכניים, מנהיגיהם, הסיוע הלוגיסטי שלהם וקוי הקשר והתחבורה שלהם; והמלחמה הפוליטית-אידיאולוגית-פסיכולוגית שמטרתה לקיים ולחזק את הבסיס של תמיכה עממית בממשלה, ובדרך זו לבודד את הטרוריסטים ולעשותם פגיעים מבחינה פוליטית. הטרוריסטים מוכנים תמיד לנצל קובלנות של ממש ובעיות חברתיות עמוקות. מובן מאליו, שעמדתן של ממשלות נעשית חזקה הרבה יותר אם הן יכולות להפגין הצלחות בפתרון הבעיות החברתיות-הכלכליות הללו. הטרוריסטים משקיעים מאמץ ניכר בתעמולה פוליטית. כאשר הארגון הטרוריסטי עצמו נמצא מחוץ לחוק, הוא מפעיל גופי חזית בתעמולתו. על הממשלה להגיב ביעילות על ברד התעמולה הטרוריסטית, כדי לקצור הצלחה במסע נגד חתרנות.

עונש מוות

הטרוריסטים הפועלים בדמוקראטיות ליברליות מציגים עצמם כחיילים בשירות פעיל הנלחמים במשטר דיקטטורי. לכן הם דורשים כי אנשיהם הנופלים בידי כוחות הביטחון ייהנו מן היחס הניתן לשבויי מלחמה. כאשר מעמידים אותם לדין באשמת רצח או ניסיון

לרצח, הם כופרים בלגיטימיות של בית-הדין. תנועותיהם טוענות שהן מקיימות חוק עליון של מהפכה, ובשם החוק הזה הם „תלוינים” ו„מענישים” ולא עבריינים. זהו טיעון רווי צביעות מפלצתית. אמנם, הטרוריסטים מנהלים מלחמה לא מוכרזת, אך זוהי מלחמה מחתרנית הכרוכה בהתקפות פתע על אזרחים חפים מפשע. הטרור אינו מכיר בחוקים או בסייגים ואינו מבדיל בין לוחמים ובין לא לוחמים: זוהי מלחמה כנגד החברה הנאורה עצמה. אחדים מן הפיצוצים שאירעו בלונדון ב-1975 מדגימים זאת בבהירות: היו אלה התקפות ללא התראה מראש, על מסעדות מלאות מפה אל פה, באמצעות פצצות ממולאות ברגים וכדורי-מיסב, המיועדות לגרום את מירב הקטל והפגיעה. מעשים ברבריים אלה אינם פשעים רגילים: הם פשעים נגד האנושות. במשפטי נירנברג נקבע כי גורדין מוות הוא הנאות למי שביצע פשעים נגד האנושות. ובכן, האם אין לדון למוות אנשים שהורשעו בביצוע פשעי טרור נגד האנושות? סוגיית עונש המוות לטרוריסטים שרצחו היא סוגיה מורכבת, אך אי אפשר להימנע ממנה בכל חברה דמוקראטית. נשתדל לבחון את הטענות בעד ונגד עונש המוות.

מה טוענים המתנגדים? הם אינם מוכנים להצדיק בשום מקרה „רצח בידי החוק”. לדעתם, אין פושע שאינו ברת-יקון ובר-מחילה. חברה התובעת נפש תחת נפש, היא ברברית. היא רק מוסיפה אלימות על אלימות ומכתימה בדם את ידי התלוינים, ותמיד קיימת הסכנה של טעות בדין. אסור לחברה להקריב את עקרונותיה ההרואניים על-ידי הוצאה להורג של נידון כלשהו. קיים קושי בהגדרת האשמים במעשי הזוועה של הטרוריסטים: ברור שמטילי הפצצות אשמים. אך מה בדבר המתכננים? ומה בדבר המסייעים, שבלעדם לא יכלו הטרוריסטים להניח את חומרי הנפץ שלהם? במקרים רבים מאוד, מטיל הפצצה או מטמינה הוא אדם בור מבחינה פוליטית, תמים המנוצל על-ידי המתכננים בארגון הטרור. לעיתים קרובות יוצאת ההנהגה הפוליטית של ארגוני הטרור בשלום מן העימות עם השלטונות, שעה שמניחי הפצצות נופלים בידי המשטרה. קשה ביותר להקצות את האשמה בלוחמת טרור. קבוצות טרור רבות מקיימות משמעת פנימית באמצעי טרור. לאחר שאנשיהם נמצאים מחוץ לחוק, כופים עליהם ביצוע פשעים נוספים. זה מזכיר את דבריו של מקסים גורקי בדבר האבן הפוגעת לאחר שידתה אותה יד אלמונית: „האם אשמה האבן?”

מתנגדי עונש המוות טוענים גם שיהיה קשה לבתי-הדין להרשיע נאשמים בטרור, אם יהיה ידוע מראש שהמורשעים יוצאו להורג.

ואף מעבר לגבול. ארגוני טרור בעלי רשתות בינלאומיות מנצלים היטב את הניידות שבתחבורה אווירית, כל אימת שנעשית הקרקע חמה מתחת לרגליהם.

מטעמים אלה, המשטרה היא הגוף המודיעיני המתאים ביותר ללחימה בטרור. המחלקה לתפקידים מיוחדים במשטרה של רוב מדינות המערב עדיפה על אגף המודיעין הצבאי בכל הקשור בחקירתם של פשעי טרור ובמניעתם. למשטרה שורשים עמוקים בציבור המקומי, ואוצר בלום של מידע על קבוצות פליליות וקיצוניות. הצבא חסר את כוח-האדם, הזמן וההכשרה המשטרית, הדרושים לביצוע תפקידים משטרתיים. יעודו של צבא הוא להתמודד עם סכנות מבחוץ, ולכיוון זה עליו למקד את מאמצי המודיעין שלו. המשטרה בדמוקראטיות המערביות הפיקה לקחים רבים וחשובים מנסיון השנים האחרונות בתחום הטרור. אובחנו שלוש מגמות עיקריות:

- שיפור בטכניקה של איסוף מודיעין, חדירה לשורות הארגונים הטרוריסטיים ופיקוח עליהם, וריכוז מידע במחשב אלקטרוני.
 - שיפורים במנגנון התיאום של מבצעים נגד טרור במישור הממלכתי.
 - שיתוף פעולה בינלאומי רב יותר וחילופי מידע על הטרור הבינלאומי, על בסיס סדיר וקבוע.
- יש להקים כוח משטרה מיוחד נגד טרור שרשתו תהא פרושה על-פני המדינה כולה ושיטפל בכל פשעי הטרור. כוח חדש זה צריך לקבל את כל הדרוש מבחינת כוח-האדם, אמצעי-המחקר, הייעוץ המדעי-מקצועי (לרבות פסיכולוגים ופסיכיאטרים) ומתקני אימון מיוחדים.

תפקיד הצבא

מה צריך הצבא לעשות נגד טרור? יש בכוחו להושיט סיוע לרשויות האזרחיות. סילוק פצצות, צליפה, אימונים ובדיקת כלי נשק וטכני-קות חדשות — באלה מתמחה הצבא. אך יש להפעיל את הצבא להשלטת הסדר הפנימי אך ורק כצעד אחרון, כאשר זרועות הביטחון האחרות אינן יכולות לקיים את החוק והסדר ומתעוררת סכנה של מלחמת אזרחים. כאשר יופעל הצבא, עליו לקבל הנחיות ברורות ומפורטות על תפקידו, ויש לפנותו מייד לאחר שרמת האלימות יורדת שוב והמשטרה יכולה להתמודד עמה ביעילות. יש מספר סכנות בהפעלת צבא נגד טרור בתוככי המדינה:

- פרופיל צבאי גבוה עלול לגרום להסלמה באלימות ולקייטוב

- הציבור בין מצדדי הממשלה ובין מתנגדיה.
 - קיימת תמיד האפשרות של תגובות-יתר או טעות בשיקול מצד הצבא, וזו תחמיר את האלימות. תפקידי בטחון-פנים יוצרים בהכרח מתח ניכר בלב החיילים החשים בעליל באיבה שרוחש כלפיהם מגזר מסוים בציבור.
 - פעילות אבטחה ומבצעים נגד טרור גוזלים כוח-אדם רב ומרתקים אנשי מקצוע צבאיים הדרושים בתחום הביטחון הכללי.
 - הרשות האזרחית עלולה להישען יותר מדי על הצבא ולהרפות את מתח האחריות בשורות המשטרה.
- בת-מזל היא בריטניה, שלה צבא אמון על עקרונות הדמוקראטיה. הצבא הבריטי הפגין מיומנות עצומה, עוז-רוח ואורך-רוח במילוי משימות רבות וקשות נגד חתרנות מאז 1945. ספק אם צבא אחר היה מבצע את תפקידי בטחון-הפנים באותה הומאניות, איפוק ויעילות, בנסיבות השוררות בצפון-אירלנד. תהא זו תמימות להניח שכל הדמוקראטיות הליבראליות מבורכות בצבא כזה. ידוע כי צבאות רבים, במיוחד של מגוייסי חובה, כוללים אנשים מן האגפים הקיצוניים של שמאל וימין. בצרפת ובאיטליה צריך היה לנפות מן הצבא פעילים שמאלניים שערערו את המשמעת הצבאית. ביוון נתגלו שוב ושוב תופעות של חתרנות בשורות הצבא. זוהי נורה אדומה של התראה, שאסור לשום דמוקראטיה ליבראלית להתעלם ממנה, שכן צבא ממושמע ונאמן הוא קו-ההגנה האחרון של דמוקראטיה בשעת חירום.

גיוס הציבור

אבל יש עוד הרבה קווי הגנה חשובים שדמוקראטיה ליבראלית יכולה לאחוז בהם בטרם תפעיל את הצבא לשמירת הסדר מבית. האזרחים ההגונים והנאמנים, כשלעצמם, הם נכס יקר בלחימה בטרור, בתנאי שיגוייסו לעזרת הממשלה וזרועות הביטחון. דרך אחת היא לגייס מספר רב של אזרחים כשוטרים-מוספים (משמר אזרחי). בעלי-המקצוע נוטים להסתכל בזלזול במתנדבים אלה, ויש המתנגדים להגדלת הכוח המשטרתי בכל צורה שהיא. אבל כאשר בערים כה רבות קטן כוח המשטרה מכדי למלא את כל תפקידיו ביעילות, עשויים המתנדבים לעזור עזרה מרובה. כאשר המתנדבים יבצעו פטרולים, יפקחו על מחסומי דרכים ויערכו חיפושים בכלי רכב ובגופם של חשודים, יוכלו אנשי המקצוע לצאת להשתלמויות, לתכנן, לפתח טכניקות חדשות ולהתרכז בעצם הלחימה בטרור. דרך אחרת לגיוס הציבור כנגד הטרור, היא הסברה מקיפה: כיצד

כיצד פועלים ארגוני הטרור?

קולונל ג'וליאן פאג'ט

ארגון

בדרך כלל כוללים הכוחות המרדניים, החתרניים יסוד צבאי ויסוד פוליטי, ובדרך כלל כפוף היסוד הצבאי ליסוד הפוליטי. כאשר מעורבים קומוניסטים בחתרנות, ההירארכיה הדוקה וקפדנית יותר. תנועות מרדניות אחרות עשויות לפעול בקוים דומים, אבל ההירארכיה שלהן פחות הדוקה ופחות מדוקדקת. השליטה נתונה בידי מנהיג פוליטי, העשוי להיות גם מפקד צבאי. הוא עומד בראש הועד המרכזי, שם מעוצבת המדיניות הכללית. במערך קומוניסטי יש גם „קבינט פנימי” מצומצם.

המבנה הפוליטי בדרגים הנמוכים יותר תלוי בטיבה ובגודלה של המדינה שבה מדובר. בדרך כלל יש ועד מקומי לכל איזור או מחוז, והוא מפוצל לסניפים בישובים השונים. הועדים המקומיים חשובים, משום שהם הבאים במגע עם „ההמונים” שאינם מעורבים ישירות במאבק. על הועדים לעשות נפשות בציבור הרחב ולגייס תמיכה לכוחות המבצעיים. סולם הפיקוד הצבאי של החתרנים מקביל למבנה הפוליטי. בראשו עומד מפקד צבאי ולו מטה המקיים מגעים הן עם המערך הפוליטי והן עם המפקדות האזוריות. היחידה הבסיסית של כל כוח גרילה (הן כפרי והן עירוני) היא „קבוצה”, או חוליה, או כיתה — בת 10—30 אנשים. יחידה זו פועלת באורח עצמאי באיזור המוקצה לה. שולטת בה המפקדה האזורית. אין מקיימים יחידות גדולות על בסיס קבוע, מאחר שאין הן עולות בקנה אחד עם טקטיקה של גרילה (או טרור). יחידות כאלה מאורגנות לפי הצורך על-ידי ריכוז מספר „קבוצות” למבצע מסוים. לאחר מכן, מפזרים אותן שוב. „קבוצות” אלה הן הלהב של חרב החתרנים. הן הזרוע המבצעית, אשר משימור תיה מגוונות ומותאמות למערכה הנטושה. בשטח מתאים, במיוחד כפרי, מבוצעות התקפות בסגנון „הך וברח”, מארבים ופשיטות. בדרך כלל נעשות פעולות אלה באזורים בהם יש לחתרנים שליטה ניכרת.

ההסכם שחתמו בפברואר 1973 ארה"ב וקובה נגד חטיפות מטוסים הוא דוגמה מצוינת ליעילותם של הסכמים כאלה. בשלהי שנות ה-60 הפכה קובה למקלט מקובל של חוטפי מטוסים אמריקניים, רבים מהם חולי-נפש או פושעים פליליים. מעטים מהם פעלו מתוך מניעים פוליטיים. הם הביכו בעליל את משטרו של קאסטרו, אשר סבל גם הוא מחטיפות מטוסים על-ידי מתנגדיו. היה אינטרס הדדי ברור לסיום המצב הזה. הסכם זה קובע כי חוטפי מטוסים והמטוסים הנחטפים יוחזרו לארצות המוצא. מאז ירד מספר חטיפות המטוסים כמעט לאפס, אך מן הראוי לציין כי באותו פרק-זמן נקטו אמצעים קפדניים יותר לביקורת נוסעים ומטען, וגם אלה תרמו הרבה למניעת החטיפות. אינטרס אנוכי עשוי להניע מדינות שונות למנוע מקלט מטרוריסטים. חברות התעופה של מדינות אלה עלולות לשמש מטרות לטרוריסטים. הן עלולות להיפגע מחרם שיכריזו טייסים על מדינות הנותנות מקלט לחוטפי מטוסים.

- יש לשפר את שיתוף הפעולה האזורי. לדוגמה, הסכם שיחבוק את יבשת אמריקה או את אירופה המערבית.
- דמוקראטיות ליברליות חייבות לפעול בסבלנות להשגת המטרה ארוכת-הטווח של חתימת אמנות בינלאומיות בדבר הסגרתם של טרוריסטים וענישתם. עליהן ללחוץ לאשרור אמנות האג ומונטריאול בדבר חטיפת מטוסים. מאחר שהטרור הוא בעיה בינלאומית המחריפה והולכת מיום ליום, חייבות דמוקראטיות ליברליות לעשות כמיטב יכולתן לשכנע את הקהילה הבינלאומית כי עליה לעמוד איתן כנגד הברבריות בת-זמננו.

בתנאים עירוניים — כמו בערי קפריסין או עדן — פועלות קבוצות מסוג אחר, כגון „חוליות מתנקשים“, מטילי פצצות ורימוני יד, או חבלנים — במסגרת מדיניות של טרור.

יש להבדיל בין חוליות „מקצועיות“ ובין „החובבים“. אלה האחרונים, רובם תלמידים, בהם משתמשים כבלדרים, מפיצי כרוזים או מפגינים. בדרך כלל, כפופים „החובבים“ — שהם האגף הפאסיבי במערכת החתרנות — לזרוע הפוליטית, לא הצבאית. הפעולה בחוליות קטנות מתחייבת מן הצורך בפיזור ובניידות. כתוצאה מכך סובלת המחותרת מחולשה ניכרת, הן מבחינה צבאית והן מבחינת השליטה של ההנהגה ביחידות השונות. בדרך כלל יש להעביר הודעות באמצעות רץ, ושיטה זו איטית ולא בטוחה. מפקדים זוטרים נדרשים לפעול בבידוד ניכר, במיוחד כאשר פוקדים זמנים קשים את המחותרת, בלחץ השלטונות. מערך זה אינו גמיש ביותר, ונוטה להתפורר תחת לחץ כוחות הביטחון.

בעיה מתמדת בתנועה חתרנית, זו הסודיות: על החותרנים להישמר תמיד מפני מדליפים, מודיעים, בוגדים ועריקים. לקיום הביטחון, נוהגים חותרנים לפעול בשיטת „תאים“. בשיטה זו יודע איש אחד בכל קבוצה את הפרטים על תכניות לעתיד, ואת זהותם של הממונים עליו והכפופים לו. כתוצאה מכך, יש לכל איש מחותרת מידע מועט מאוד, העלול ליפול לידי האויב. מצד שני, אפשר להסב שיטה זו כנגד מפעיליה, על-ידי תעמולה שנונה או הסתננות אל שורות המחותרת.

מטרתו של כל כוח חתרני היא להשיג יעד מדיני באמצעים צבאיים. לעיתים רחוקות ביותר משיגים חותרנים ניצחון צבאי מכריע על-ידי הבסתם של כוחות הביטחון בשדה המערכה. אבל ההצלחה הצבאית אינה דרושה לחותרנים אם יוכלו להשיג את יעדם המדיני על-ידי יצירת קיפאון שיביא את כוחות הביטחון לכלל הערכה שלא כדאי עוד להמשיך במאבק. מטרתם של החותרנים היא לשבור את כוח הרצון של הממשלה להמשיך בלחימה. הפעולה הצבאית אינה אלא מרכיב אחד במאבק זה.

תנאי יסוד

על-מנת לנהל מערכה שסופה הצלחה, חייבים שיהיו לו לכוון החותרני תנאי היסוד שלהלן:

- מטרה שלמענה מנוהל המאבק.
- תמיכת האוכלוסיה המקומית.
- בסיסים.

- אספקה.
- ניידות.

אם מצליחים כוחות הביטחון לשלול מן החותרנים אחדים מתנאי יסוד אלו, עשוי הדבר להועיל יותר במיגור החתרנות, מאשר פגיעה בטרוריסטים בודדים, ואפילו מנהיגים. (ראה מאמר נפרד על המלחמה בטרור, מאת קולונל פאג'ט, בעמ' 49).

מטרה למאבק

בדרך כלל קשים חייו של הטרוריסט, במיוחד אם המצב אינו נוח למאבקו. כוחות הביטחון מנהלים ללא הרף מבצעי פטרול, מצוד ומרדף וממטירים עליו לוחמה פסיכולוגית. יתכן מאוד שהוא רעב ונאלץ ללון בתנאים קשים. המוראל שלו ורצונו להילחם תלויים במידה ניכרת בטיב המטרה המוצבת לפניו. מטרה זו חייבת להיות פשוטה, משכנעת ומשלהבת. המטרה חייבת להיות משכנעת לא רק לאיש המחותרת, כי אם גם לאוכלוסיה המקומית. לדוגמה, רעיון ה„אנוסיס“ (איחוד עם יוון) זכה לתמיכה ניכרת מצד הקפריסאים היוונים — 80% מאוכלוסיית קפריסין — ולפיכך נהנו החותרנים מ„מטרה פופולארית“, רעיון שהיו לו מהלכים בקרב ההמונים. לעומת זאת, קריאתם של הקומוניסטים במלאיה „הלאה האימפריאליזם הבריטי!“ לא כבשה לבבות באוכלוסיה המלאית, ומאחר שהמלאים היוו מחצית מכלל האוכלוסיה, נכשל המרד הקומוניסטי שם. הלאומיות היתה מאז ומתמיד מניע משלהב המונים. זה רעיון המצווד הן את לב האוכלוסיה והן את לב החותרנים. כך זוכים המורדים לתנאי היסוד השני:

תמיכת האוכלוסיה המקומית

כל מחותרת זקוקה לאוכלוסיה המקומית בכל הנוגע למזון, מודיעין, לוחמים, וחשוב מכל — חופש תנועה. איש המחותרת חייב לדעת שהאוכלוסיה המקומית לא תסגיר אותו, גם אם לא תתמוך בו תמיכה פעילה. כדברי מאו טסה-טונג, עליו לחיות בקרב האוכלוסיה המקומית „כדג במים“. כאשר נהנים החותרנים מתמיכת האוכלוסיה המקומית — כפי שהיו הדברים לגבי המחותרת העברית בארץ-ישראל בתקופת המנדט הבריטי, או בקפריסין בתקופת השלטון הבריטי — אזי נעשית משימתם של כוחות הביטחון קשה שבעתיים. ולהיפך, אם נמנעת האוכלוסיה המקומית מהגשת סיוע למורדים ומשתפת פעולה עם הממשלה, כמו בשלבים האחרונים של המאבק במלאיה או בקניה (כנגד ה„מאו מאו“), אין המורדים יכולים

להאריך במאבקם. אם נחזור אל אמרתו של מאו, עשויה העתקת האהדה של האוכלוסיה אל צד הממשלה להיות כהרפת המים מבריכת הדגים: הדגים ימותו בתוך זמן קצר.

בסיסים

המורדים זקוקים לבסיסים, מהם יוכלו לפעול. הדבר חיוני במיוחד בשלבים הראשונים של מאבק חתרני. אם השטח נוח (הררי, מיוער) יש להקים בסיסים נסתרים מעין זרים. עליהם להיות קטנים, מוסווים היטב ופזורים. בדרך כלל, לא נעשים מאמצים לאבטח אותם ולהגן עליהם בלחימה, משום שקיומו של הלוחם חשוב מן ההחזקה בשטח. חשוב מאוד לאיש הגרילה ליהנות לא רק מבסיס בטוח, כי אם גם מ"מקום מקלט" אשר יש לו גישה אליו ואילו לכוחות הביטחון אין גישה אליו, כגון חסות אוהדת של מדינה שכנה. ביוון יכלו אנשי "אלאס" לסגת אל יוגוסלאביה ואלבניה הקומוניסטיות (בימי מלחמת האזרחים ביוון לאחר מלחמת העולם השנייה, כאשר התמודדו ביוון מלוכנים וקומוניסטים). מורדי אלג'יריה נמלטו (ב-1954—1963) אל תוניסיה, כאשר לחצו אותם הצרפתים לחץ עז מדי.

אספקה

אף-על-פי שהדרישות הלוגיסטיות של איש המחותר מועטות הן, הוא זקוק לנשק ולציוד, למזון ולתרופות, לכסף וללבוש. גם בנושא זה, המצב האידיאלי נוצר על-ידי מקור חוץ, אבל אוכלוסיה מקומית אוהדת עשויה להועיל באותה מידה, אם אינה חשופה לפעולות נגד מצד כוחות הביטחון.

ניידות

הטקטיקה של הגרילה מחייבת שהיוזמה ההתקפית הטקטית תהיה תמיד ביד המחותר. על אנשי הגרילה (או הטרוריסטים) להיות חופשיים לתקוף את כוחות הביטחון במקום, בזמן ובתנאים שייבחרו על-ידי המחותר; עליהם לבצע את פיגועיהם מבלי לאבד אנשים; ועליהם לדעת לנתק מגע ולחמוק מכוחות הביטחון. טקטיקה זו של "הך וברח" שלדברי גנרל גיאפ גורמת ל"אלפי נצחונות קטנים שיהיו לבסוף להצלחה גדולה אחת" תלויה ביכולת לנוע בחופשיות אל זירת הקרב וממנה, לרכז כוח ולשוב ולפזרו. לעיתים רחוקות מנסים מורדים לאחוז בשטח, משום שהאחיזה בשטח מעבירה את היוזמה לידי כוחות הביטחון וגוזלת

מן המורדים את יתרונם הגדול ביותר: הניידות. באזורי שדה מושגת הניידות על-ידי שימוש בשטח קשה עבירות. בישובים עירוניים משיגים הטרוריסטים את הניידות על-ידי היטמעות באוכלוסיה המקומית.

אסטרטגיה

מאו טסה-טונג היתווה אסטרטגיה ללוחמת גרילה נרחבת, כזו שהוא ניהל בסין. מורדים בזמננו שואפים להכרעה מהירה ככל האפשר. הטקטיקה עשויה להיות דומה בכל המקרים, אך האסטרטגיה עשויה להיות שונה. מנהיגי המרד חייבים לקיים בידם את יתרון ההפתעה והיוזמה. הם משתדלים להגיע בהקדם לשלב בו יוכלו לחולל "נקודת משבר" או "נקודת הכרעה". מאמץ כזה נעשה במלאיה ב-1948 ונכשל. אז ניהלו המורדים מאבק מתמשך בן 12 שנים ואף הוא נכשל. גם כאשר נכשל המאמץ להשיג הכרעה מהירה, יכולים מנהיגי המרד לקיים בידם את היוזמה לאמן מה. עליהם לנצלה כדי למנוע בעד הממשלה וכוחות הביטחון שלה התאוששות והתארגנות. אם אין המורדים יכולים להשיג הכרעה מהירה, עליהם לנקוט בטקטיקה המסורתית של הגרילה: לרתק כוחות מירביים של האויב על-ידי הטרדות מצד כוחות מזעריים של חתרנים ולהסב לממשלה את מירב המבוכה, מבית ומהוץ. עליהם למלא את תפקיד הצרעה הקטנה ה"משגעת" דוב גדול. מטרה נוספת של המורדים היא לזכות באהדת הציבור הרחב, הן המקומי והן העולמי, שכן תמיכה נרחבת עשויה להיות הגורם המכריע לצד המורדים. היבט זה בכל תנועה מרדנית שהיא נעשה יותר ויותר משמעותי לאחרונה ואסור לכוחות הביטחון להקל ראש בהערכת חשיבותו.

הגורם האחרון שאסור למורדים להתעלם ממנו, הוא הסיוע הפעיל של האוכלוסיה המקומית. האסטרטגיה שלהם תלויה בגורם זה, ועליהם לא רק להשיג את הסיוע החיוני, אלא גם להימנע מכל פעולה אשר תגרום ניקור ותגאול מהם סיוע זה. חלק מן האוכלוסיה נוטה כמעט תמיד לצד המחותר, וחלק מתנגד לה בתקיפות. אך רוב האוכלוסיה "יושב על הגדר" עד שמתברר "לאן נושבת הרוח". המורדים משתדלים לזכות בסיוע הפעיל של רוב האוכלוסיה, ואם לאו — לכל הפחות בנייטראליות. בתחילה מנסה המחותר להשפיע על האוכלוסיה בתעמולה, בלוחמה פסיכולוגית, בהבטחות כוזבות ובסילוף האמת. כדי לרפות ידיהם של משתפי פעולה עם הממשלה, משתמשים באיומים ואף בסחטנות ובכוח הזרוע. כאשר מחרין

ספר הדרכה לגרילה עירונית

קארלוס מריגלה

המלחמה המהפכנית מתבטאת (כיום) בלוחמת גרילה עירונית, בלוחמה פסיכולוגית ובלוחמת גרילה כפרית. לוחמת הגרילה העירונית או הלוחמה הפסיכולוגית בעיר תלויה בלוחם העירוני. איש הגרילה העירוני נלחם במשטר (בלשונו של מאריגלה: ברודנות הצבאית) בכוח הנשק, כשהוא משתמש בשיטות לא קונבנציונאליות. המהפכן הפוליטי הוא פטריוט קנאי. השטח שבו פועל לוחם הגרילה העירוני הוא העיר הגדולה. גם פושעים פועלים בערים הגדולות, ובמקרים רבים מייחסים את פעילותם לגרילה העירונית. אבל יש הבדל קיצוני בין הגרילה העירונית ובין הפושעים. הפושעים יוצאים נשכרים, אישית, מפעילותם ותוקפים ללא אבחנה מנצלים ומנוצלים. לוחם הגרילה העירוני חותר אל מטרה פוליטית ותוקף אך ורק את הממשלה.

לוחם הגרילה העירוני הוא אויבה־בנפש של הממשלה וגורם באורח שיטתי נזק לשלטונות ולאנשים השולטים במדינה ומחזיקים בשררה. משימתו העיקרית של איש הגרילה העירונית היא להטריד, להתיש, לקעקע את המוראל של המשטר ושל כוחות הדיכוי שלו. **לוחם הגרילה העירוני** אינו מהסס להרוס את הרקמה הנוכחית של הכלכלה, הפוליטיקה והחברה, כיוון שמטרתו להקים מבנה חדש לגמרי. עליו להיות בעל הבנה פוליטית מינימאלית. מאפיינים אותו אומץ־הלב וההחלטה הנחושה. עליו להיות טקטיקאי טוב, קלע טוב, ער ושנון מאוד — כפיצוי על העובדה שאין הוא חזק די הצורך בנשק, תחמושת וציוד. לוחם הגרילה העירוני פועל במחתרת. לעיתים עליו להשתמש במסמכים אישיים מזויפים. מחובתו להתקיף ולהתקיים. הוא נזקק לעיתים קרובות לנשק שלל, ומכל מקום מקורות הרכש שלו מגוונים. אין לו אחידות בנשק ובתחמושת והוא סובל ממחסור בנושאים אלה. יתירה מזו, אין לו מקום להתאמן בו בקליעה למטרה. על־מנת להתגבר על בעיות אלה, עליו להיות רב־תושיה. שומה עליו להיות בעל יוזמה, נייד וגמיש, רב־

המאבק, והשלטונות מתחילים לנקוט אמצעים משלהם כנגד פעולות המחתרת, נאלצים אנשי המחתרת לנקוט אמצעים חריפים יותר. תושבים הנאמנים לממשלה או משתפים פעולה עמה, מעונים או נרצחים, בתיים מועלים באש, רכושם נזוק. „מודיעים“, „משתפי פעולה“, „בוגדים“ ו„מרגלים“ נרצחים — לאחר מסע של איומים סמויים וגלויים. תלמידים צעירים מגויסים לעזרת המחתרת, הן כמפגינים סוערים והן כמפעילי לחץ על ההורים. האיומים והזרוע החזקה הם כלי נשק רבי עוצמה בידי המחתרת, אך זוהי חרב פיפיות העלולה לפגוע בהם, אם לא ישתמשו בה בתבונה. בקפריסין הרגו טרוריסטים יוונים של „אאוקה“, יותר יוונים־קפריסאים מאשר בריטים או טורקים, אך מחתרת זו הצליחה לקיים את שליטתה באוכלוסיה המקומית. אנשי „מאו מאו“ הרגו הרבה יותר מבני שבטם מאשר בריטים, ולבסוף הרחיקו לכת בטבח שבט לארי: מאז ואילך הפנתה להם האוכלוסיה עורף.

טכניקה אחרת לרכישת תמיכה מקומית, היא ההשבעה: המורדים משביעים תושבים לתמוך במחתרת. מפירי שבועה אחדים מוצאים להורג והאחרים מתמלאים מורא ועומדים בשבועתם. אחרון־אחרון, המורדים יכולים לנקוט שיטות שונות יותר כדי לגרות את כוחות הביטחון לנקוט אמצעי ביטחון שנודף מהם ריח של דיכוי ואשר סופם לקומם את האוכלוסיה המקומית ולעורר את אהדת הציבור לטובת המחתרת. השלב הסופי של המאבק עשוי להיות ניצחון צבאי של המורדים כמו בהודו־סין או בקובה; תבוסה צבאית של המורדים כמו במלאיה ובקניה; או תבוסה מדינית של המורדים כמו בקפריסין (שם נצטוו אנשי המחתרת על־ידי הנהגתם־שלהם, להניח את נשקם).

צדדי ושולט בכל מצב. היוזמה חשובה במיוחד: לא תמיד ניתן לחזות הכל מראש, ולאיש הגרילה העירונית אסור להתבלבל או להמתין לפקודה. עליו לפעול, למצוא פתרונות לכל בעיה שצצה בדרכו, ולא לסגת. מוטב לשגות בפעולה מאשר לא לפעול מחשש שתיעשה טעות. בלא יוזמה אין לוחמת גרילה עירונית.

תכונות חשובות אחרות של לוחם הגרילה העירוני הן: כושר הליכה, סיבולת בעייפות, רעב, גשם וחום; עליו לדעת להסתתר ולפקוח שבע עיניים; עליו ללמוד להיטמע בסביבה; לעולם אסור לו לפחוד מפני סכנה; עליו לפעול באותה מידה ביום ובלילה; לפעול בתעוזה; להיות בעל אורך רוח ללא גבול; לשמור על קור רוח אף במצבים הגרועים ביותר; אסור לו להשאיר עקבות; לעולם אל תרפינה ידיו; עליו ללמוד לחיות בסביבתו; להקפיד לא להיראות מוזר או חורג מחיי העיר; להתפרנס ממקצועו, ואם הוא מבוקש על-ידי המשטרה — עליו לרדת למחתרת. אבל התכונה הבסיסית והמכרעת של לוחם הגרילה העירוני היא — היותו איש הנלחם בנשק.

לאיש הגרילה העירוני שתי מטרות עיקריות: היסול פיזי של קצינים בכירים בזרועות הביטחון ובצבא; והפקעת אמצעים ממשלתיים לצרכי לוחמת הגרילה העירונית. ההוצאות העצומות של המלחמה המהפכנית חייבות ליפול על שכם הקפיטליסטים והממשלה. איש אינו יכול להיות לוחם גרילה עירוני ללא הכשרה מיוחדת, פיזית וטכנית. עליו לפתח כושר גופני, הבנה טופוגראפית, מיומנות במיכאניקה, טלפון, רדיו, חשמל ובמידת מה גם באלקטרוניקה. עליו להבין בכימיה ובמלאכת הזיוף, בחובשות, רוקחות ומשהו ברפואה ובניתוח. אך הדרישה הבסיסית היא לדעת להשתמש בכלי נשק כגון מקלע, אקדח, רובה אוטומטי, רובי ציד שונים, מרגמות, באזוקות וכיו"ב. עליו להכיר סוגים שונים של תחמושת וחומרי נפץ. חשוב ביותר שידע להשתמש בפצצות תבערה, פצצות עשן וכיו"ב. עליו לדעת להתקין כלי נשק ולתקנם, להכין בקבוק מולוטוב, רימוני יד, מוקשים, מטעני חבלה תוצרת בית; לפוצץ גשרים, לעקור מסילות-ברזל...

לוחם הגרילה העירוני קיים ופועל למטרה אחת: לירות. בלוחמה קונבנציונאלית נטושה הלחימה בדרך כלל מטווח ארוך. בלוחמה לא קונבנציונאלית, כזו שלוחם איש הגרילה העירוני, הלחימה מתנהלת בטווח קצר, לעיתים קרובות קצר מאוד. כדי להתקיים, חייב איש הגרילה העירוני לירות ראשון ולא להחטיא את המטרה. אסור לו לבזבז תחמושת. עליו להפתיע ולהשתדל שלא להיות

מופתע. על-מנת לתפקד, חייבים אנשי הגרילה העירונית להתארגן בקבוצות קטנות, בנות לא יותר מארבעה-חמישה אנשים. זהו „צוות הירי". אסור לצוות כזה לשבת בחיבוק ידיים מתוך המתנה לפקודות מגבוה.

הדינמיקה של לוחמת הגרילה העירונית מחייבת התנגשות חריפה עם כוחות הביטחון. ללוחם הגרילה נחוצים מספר יתרונות התחליים: עליו להפתיע את האויב, להכיר היטב את השטח שבו נערכת ההתנגשות ולהכירו טוב יותר מן האויב, עליו להיות ניד יותר ומהיר-תנועה יותר מכוחות הביטחון, על המודיעין שלו להיות טוב מזה של האויב, עליו לשלוט במצב, להיות נחרץ ואסור לו להסס שעה שהאויב המום ואינו מסוגל להגיב.

הטקטיקה של הגרילה העירונית חייבת לכלול טרור ומלחמת עצבים, וזאת על-ידי פשיטות, מארבים, לוחמת רחוב, שביתות והשבתות, החרמות נשק וחומרי נפץ, שחרור אסירים, הוצאות להורג, חטיפות, חבלות ותעמולה. על לוחם הגרילה העירוני להימנע משבעה חטאי מוות: אסור לו להיות בלתי מנוסה; אסור לו להתרברב במעשיו; אסור לו להתמלא יוהרה; אסור לו להפריז בהערכת כוחו; אסור לו לפעול בטרם עת; אסור לו לתקוף את האויב מתוך רתחה וזעם ואסור לו לאלתר תכניות מבצעיות. על לוחם הגרילה העירוני לזכות בתמיכת הציבור הרחב. בלעדיה לא יאריך ימים ולא ישיג את מטרותיו.

בבריטניה; כושים, פורטוריקאים ומקסיקאים בארצות-הברית — כל אלה הולכים בדרך הטרור בטענה שקיים **פער של לגיטימיות** בין הממשלה ובין מגזר מסוים באוכלוסייה.

שורשי המרד

האם אפשר להכליל הכללות לגבי הסיבות להתקוממויות בערים? ברור שהסיבות להתקוממותם של אנשים בגואטמאלה סיטי שונות מאלה שבמונטריאול. במאמר זה נעסוק בטרור המופעל על-ידי קבוצות מיעוט החותרות למטרות מהפכניות, אך תהא זו טעות להתעלם לגמרי מגורמים ריאליים אחרים להתלקחות הטרור, כגון חוסר הצדק הסוציאלי, הפיכות צבאיות וטרור נגדי.

מתוך עיון בחומר מתברר שיש מין קשר סימביוזי (יחס-גומלין בין ניגודים קוטביים ועויינים) בין הקיצוניים בשני המחנות. האחד ניזון מן השני, האחד מחקה את השני. לשני הקצוות אינטרס משותף בשיבוש המערך הפוליטי הדמוקרטי, כדי לפלס דרך אל פתרונות קיצוניים, אוטוריטאריים. המפלגה הקומוניסטית הגרמנית הזרימה כספים אל קופת המפלגה הנאצית הצעירה, כאשר חסר לה לזו האחרונה מימון. מהלכת שמועה לפיה רכשו קאתולים ופרוטסטנטים אירים, כאחד, נשק ותחמושת מאותו מקור באירופה המזרחית. כדי להסביר שורשיהן של התקוממויות אלימות, אין די בהצגת סטטיסטיקה של עוני, וטעות היא להסיק כי בני-אדם מתקוממים באלימות אך ורק לאחר שנחסמו לפנייהם כל הדרכים אל פיתרון בדרכי שלום. אין קשר ישיר בין התקוממות ובין מספר הטרקטורים לאלף כפריים, או למספרם וזהותם של בעלי זכות הבחירה. העובדות הרבה יותר מורכבות. מותר להכליל ולומר, שהחברות הפגיעות פחות מכל למרד מאזין, הן אלה הנמצאות בשני קצות הקשת הפוליטית: החברה המתירנית והפלוראליסטית ביותר, משום שהיא יכולה לסלק את הסיבות להתקוממות; והחברה המדכאה והטוטאליטארית ביותר, משום שהיא יכולה למחוץ ניצני מרד בתחילתם. טרם קמו תנועות גרילה עירונית בדרום-אפריקה או בברית-המועצות, אם כי ההתקוממויות העממיות בהונגריה ב-1956 ובצ'כוסלובקיה ב-1968 מעידות כי המערכת הקומוניסטית שבירה מאוד לנוכח אתגר מבית, לאחר שהמשטר מתיר לאתגר זה להיוולד. ניתן לומר כי בני-אדם אינם מתקוממים משום שהם עניים ונדכאים, כי אם משום שהם חשים בפער שבין ציפיותיהם ובין המציאות, וסבורים כי יוכלו לדלג על-פני הפער הזה בזינוק אחד.

טרור עירוני: אלימות פוליטית בחברה המערבית

רוברט מוס

דבר יוצא דופן הוא שהאלימות הפוליטית בחברה התעשייתית המערבית אינה מאמתת את העיקרון המארקסיסטי הקונבנציונאלי בדבר מלחמת מעמדות והיא כלל אינה קשורה עם המעמד שמארקס ראה בו את הכוח המהפכני הפוטנציאלי: פועלי החרושת. היסודות המטיפים היום לאלימות פוליטית במערב יוצאים משתי קבוצות שוליים: סטודנטים מנוכרים ואינטלקטואלים מתוסכלים, שהתנגדו למשטר נושאת אופי אידיאולוגי או רגשי — להבדיל מ-, לחם ועבודה" של השמאל, "הותיק"; ומיעוטים אתניים, תרבותיים ודתיים, שאינם שותפים שוים לרווחה הכללית, או שמדרבן אותם שוביניזם עדתי-כיתתי. את הקבוצה הראשונה מכנים "השמאל החדש". תמיכת הציבור בקבוצה זו מוגבלת. מחאת "השמאל החדש" היא איכותית בעיקר, והיא תוקפת מערכת חברתית וסגנון חיים של הבורגנות. היא כמעט לא נוגעת בבעיות היומיומיות של האזרח הממוצע. הרדיקאליות של "השמאל החדש" אינה מסכנת את המשטר, אך השימוש בטרור פוגע בבטחון הציבור ולפיכך מוליד לעיתים תגובות-יתר מצד השלטונות.

מסוכן להכליל הכללות בדבר עתידם של רדיקאלים שמאלנים (רובם סטודנטים) במערב, אך אם אמנם הטרור הוא נשקו של החלש, עלולות קבוצות-מיעוט חלשות אלה להתפתות לנצל את פגיעותה של העיר המודרנית ולזכות בפרסום זול תוך כדי חתירה אל מטרה רחוקה. חשוב יותר לציין שהשמאל החדש והסטודנטים המיליטאנטים הם יסודות שדחו את הערכים המסורתיים של החברה המערבית בכלל ואת האמון באמצעים פרלמנטאריים להשגת תמוחה בפרט. לפחות להלכה, זוחים יסודות אלה את הרעיון המקובל בדרך כלל, שהממשלה נהנית ממונופולין בתחום, "האלימות הלגיטימית". הוא הדיון בקבוצות המיעוט. אנשי המחותרת הבדלנית הבאסקית בספרד; הלאומנים הפלמים בבלגיה; הקנדיים-הצרפתים בקוויבק; לאומנים סקוטים ובני וויילס והאירים הקאתולים

אפשר להציג שלוש נקודות כלליות בדבר הסיבות לאלימות פוליטית בערים במערב:

- **תחושת קיפוח יחסי.** מקרה אחד הוא כאשר גואות הציפיות באוכלוסיה, אך לא חל שינוי באפשרויות. התקשורת ההמונית מגרה את התיאבון, וכאשר אי אפשר לשבור תיאבון זה, עלולה להתלקח התקוממות עממית רצופה אלימות פוליטית. מקרה שני צץ כאשר גואות הציפיות במהירות רבה מזו של השיפור באפשרויות ובמצב הקיים. התקוממות הכושים בגיטאות של ארצות-הברית בשנות ה-60 משמשת דוגמה לכך. התקוממות זו חלה דווקא לאחר שנחנכו בארה"ב תכניות נרחבות לשיפור מעמדם של שוכני הגיטאות. תחושת התסכול והמרירות היתה חריפה במיוחד בלב אותם כושים שעקרו מאזורי השדה העניים אל הערים במלחמת העולם השנייה, כאשר הערים סיפקו עבודה משתלמת הרבה יותר מאשר המשקים החקלאיים. כושים אלה מצאו עצמם כלואים באיים של דלות, באין מוצא. אמנם, גם לבני הגיטו ניתן לרכוש מקלטי טלביזיה ומכונות משומשות, וכספי הסעד (במקרים הרבים של אבטלה מרצון או מאונס) איפשרו רמת חיים גבוהה מזו שבה חיו משפחות אלה בעבר, אך המצב הכללי מסביב לגיטו הלך והשתפר במהירות הרבה יותר גדולה. החוקים החדשים בדבר ביטול ההפרדה והאפליה הגזעית עוררו ציפיות שאי אפשר היה למלאן במהירות, וכך נולדה הגרילה העירונית של המיליטאנטים הכושים. מקרה שלישי מתפתח כאשר פוקדת את החברה מצוקה כלכלית או פוליטית. רמת הציפיות נשארת בעינה, אך האפשרויות והיכולת גולשות במורד. כך היה באורוגוואי: הצלחתם של הטופאמארוס נבעה מן העובדה שמדינה שנודעה בזמנו במסורתה הליבראלית ובמוסדות הסעד והרווחה שלה, נקלעה לתקופה של שקיעה כלכלית. מקרה רביעי נובע מעליית רמת החיים במקביל לגאות הציפיות במשך זמן מה — ואחר כך שקיעה חדה.
- **כוח המשיכה שבאלימות.** באותה מידה שחשוב להבין את שורשי ההתקוממות העממית, חשוב להבין את מניעיהם של מנהיגי המתקוממים. פעילותה של גרילה עירונית נובעת בעיקר מקבוצות קטנות הרואות עצמן „עילית מהפכנית”. רוב מנהיגי הטרור משתמשים באותן טכניקות טרור וגם מאמינים באלימות פוליטית לא רק כאמצעי לחולל תמורה, כי אם גם ככוח „מטהר”, „מזכך”. הטרור אינו רק האמצעי האחרון — הוא גם האמצעי

לשחרור הפרט, ההופך באמצעות הטרור ל„מהפכן אמיתי”. הסביר זאת פראנץ פאנון, הפסיכולוג ממרטיניק שהיה לאידי-אולוג של המהפכה האלגירית: „ברמת הפרט, האלימות היא כוח מזכך. הוא משחרר את האדם מתסביך הנחיתות שלו, מן היאוש ומחוסר המעש. כוח זה מסלק את הפחד מלבבו ומחדש את כבודו העצמי”. ואילו ג'ון גראסי כתב במסה בתחילת שנות ה-70: „מהומות הרחוב אינן רק פורקן לסאדיזם, מאזוכיזם, מרד נגד הממסד, כי אם אמצעי להשגת עצמאות, מקור לגאווה של האדם עצמו ושל האדם בעמיתיו. אין זה ניהיליזם של נעורים ועלומים, כי אם תהליך של התבררות, המעניק לאדם את ההרגשה שהוא גבר”. הרעיון שהטרוריסט „מתבגר” על-ידי הטלת פצצות על אנשים נקיי כפיים קרוב מאוד לרעיונותיהם של הפאשיסטים ושל פלוגות הסער הנאציות. פאנון וגראסי לא עמדו על האפקט המשחית שבאלימות שיטתית, ובכוח המשיכה שיש לאלימות זו לגבי אנשים שאינם חושבים כלל על מטרותיהם המוצהרות של מנהיגי המתקוממים. מרצחים שכירים או מרצחים מטבעם באים לשרת מחתרות קיצוניות. אסור להכליל הכללות, אך ניתן לומר ששום קבוצה טרוריסטית אינה יכולה לעסוק בשוד בנקים, סחטנות וחבלות, מבלי שלפחות אחדים מאנשיה יגלשו לאלימות מטעמים פליליים או פסיכופאטיים.

- **פער הלגיטימיות.** שום ממשלה אינה משתיתה את סמכותה אך ורק על כוח הזרוע. כל ממשלה שואפת להיראות לגיטימית. הלגיטימיות היא „היכולת להביא ציבור לכלל ציות, ללא כפייה”. הדמוקראטיה המערבית נבנית מרמה גבוהה ביותר של לגיטימיות. בשעות משבר מוכן רוב האוכלוסיה להפקיד בידי הממשלה סמכויות הרבה יותר נרחבות מן המקובל בדמוקראטיה או מן המותר לפי החוקה. התקוממות מוצלחת אינה אפשרית ללא תמיכה נרחבת בציבור או, לפחות, נייטראליות מצד הציבור הרחב. כוחה של הדמוקראטיה המערבית לנוכח אלימות פוליטית נובע מן העובדה שרוב האוכלוסיה רואה את המשטר (הממסד על כל מערכותיו) כלגיטימי, ואילו מתנגדי המשטר הם מיעוט קטן, ובדרך כלל מבודד. כאשר אין ממשלות מצליחות לפתור בעיות לאומיות מרכזיות וחשובות, נוצר פער לגיטימיות. אזי ניתן לגרילה עירונית לפעול כחומר מאיץ פוליטי. ממשלה העומדת לנוכח אלימות פוליטית גואה, עלולה ליפול בין שני כיסאות: מצד אחד ניצבים „הניצים” התובעים יד חזקה יותר;

מן הצד השני עומדים „היונים” הליבראליים הדוגלים בזכויות האזרח ומוחים כנגד האמצעים שנוקטת הממשלה, מבלי שיצביעו על הדרך לבלום את הטרוריסטים.

בעיות התגובה

אין פיתרון צבאי לגמרי לאלימות עירונית. אך ממשלות המחפשות נוסחת פשרה נקלעות לעיתים למעגל קסמים: במקרים רבים, רק לאחר שמתגבשת סכנת הטרור חשה ההנהגה השלטת בצורך הדחוף ברפורמה. לעיתים קרובות כבר התגבשה בינתיים רתיעה מויתורים פוליטיים, שמא יפורשו ככניעה לסחטנות. לעומת זאת, מסתבר שהטרור העירוני אינו טיפוסי לחברה מסוימת: מגזרים שונים ועדות שונות באוכלוסיה עלולים לנקוט טכניקות של טרור עירוני. בנסיבות מסוימות מצליחים טרוריסטים לשבש את מארג החברה הדמוקרטית. משום כך חשוב מאוד לשקול היטב את בעיות התגובה, הן במישור הממלכתי-לאומי והן במישור הבינלאומי.

נסקור תחילה את הבעיות העומדות למול כוחות הביטחון, ואחר-כך את הסיכויים למציאת הסדר בינלאומי כלשהו אשר ירסן את „הפשע הבינלאומי” הכולל הטיפות מטוסים, חטיפות אנשים וכיוצא בזה. בטווח הארוך תלוי קיומה של מערכת פוליטית מסוימת לא רק במאזן הכוחות, כי אם ביכולת למלא אחר תביעות רפורמה לגיטימיות. יש תביעות חברתיות שאי אפשר למלאן ללא שינוי מבנה בסיסי. ברמה הממלכתית דרוש מודיעין טוב, ומעל לכל **איפוק** רב במבצעים נגד טרור בערים. קל מאוד לאנשי צבא לדרוך על יבלות של אזרחים חפים מפשע, בערכם סריקות וחיפושים בשכונות עוני צפופות. חיוני להימנע מלעורר את איבת הציבור, על-מנת לבודד את הטרוריסטים ולנתקם מכל מקור של תמיכה. זה מחייב רמה גבוהה של מקצועיות ומיומנות בכוחות הביטחון, כולל אימון מיוחד בפיזור הפגנות והקמתן של יחידות קומנדו מיוחדות המסוגלות לחדור למקום המחבוא של הטרוריסטים ולשחרר חטופים במינימום של שפיכת דמים. אמנם, כמעט תמיד יכולה ממשלה הסומכת על כוחות הביטחון שלה, למגר התקוממות עירונית בכוח הזרוע, אבל מבצעים נגד גרילה חייבים להתנהל בעיקר כמאבק על נאמנות הציבור. יש לצמצם את מספר האנשים המוגדרים כ„אויב” למינימום האפשרי, על-מנת שלא ליצור ניכור בדעת הציבור ולא להגביל את הזכות למתוח ביקורת לגיטימית על הממשלה. ממשלה חלשה ולא יעילה — סיכוייה קלושים ביותר להחזיק מעמד על-ידי פניה אל השכל הישר בלבד. לנוכח מסע טרור

מאורגן, חייבת ממשלה להפגין הן את החלטתה הנחושה והן את יכולתה להגיב בכוח הדרוש.

ברוב המדינות הדמוקרטיות, השוטרים הם העומדים בקו הראשון. לנוכח המשטרה ערוכות בעיות מיוחדות, כפי שמדגים המצב בארצות-הברית. שם הפכו השוטרים למטרה הראשית של המיליטנטים הכושים והמפגינים הרדיקאליים. לעיתים הגיבו השוטרים בברוטאליות שזיעזעה את הציבור הליבראלי. הריגתם של ארבעה סטודנטים בקמפוס מסוים על-ידי אנשי המשמר הלאומי ב-1970 חוללה סערת מחאות. יריות אלה הדגימו את הפער הפסיכולוגי (ולעיתים המעמדי) שבין כוחות הביטחון ובין המפגינים הפוליטיים שאותם צריך היה לרסן. ועדת חקירה אמריקנית העלתה, שהשוטרים האמריקאים באים בעיקר מן הציבור הלבן דל-ההשכלה ודל-ההכנסה, שעה שמספר הולך ורב של צעירים רוכי שים השכלה אוניברסיטאית בארצות-הברית. בעוד שרמות ההשכלה הכללית הולכת וגואה בארצות-הברית, הולכת ויורדת רמת ההשכלה של השוטר הממוצע. זאת ועוד, משכורתו של השוטר נעשית נמוכה יותר, יחסית למצבן של קבוצות אחרות בחברה האמריקנית. התוצאה: שיעור גיוס נמוך, שיעור פרישה גבוה, מרידות, משפטים קדומים חברתיים-עדתיים-אתניים וברוטאליות — במיוחד לנוכח אותם מגזרים בחברה, שלדעת השוטרים אינם זכאים להתמרדות אלימה. מצב דומה התפתח בצרפת, והתוצאה ניכרה בתקופת מרד הסטודנטים בשלהי העשור הקודם. המשטרה בארצות-הברית וב-צרפת ברוטאלית יותר מן המשטרה הבריטית, בין השאר משום שבאותן ארצות החברה אלימה יותר ונקמנית יותר כלפי המשטרה, מאשר בבריטניה.

במישור הבינלאומי טוענים טרוריסטים כי ממשלות קיפחו את זכותן להחזיק את המוטופולין על „האלימות הלגיטימית” ויש שיתוף פעולה בינלאומי במחנה הטרוריסטי: הצפון-קוריאנים, הקובאנים והפלשתינאים מאפשרים לטרוריסטים אחרים להתאמן במתקניהם. אומרים כי המחותרת האירית תמכה במחתרת הבאס-קית. הטופאמארוס של אורוגוואי הפכו לפטרונים של ארגוני טרור פחות מצליחים באמריקה הלאטינית. טכניקות החטיפה שנוקטים טרוריסטים ברחבי העולם, הולידה פולמוס ער ונוקב: האם להיכנע לתביעות החוטפים כדי להציל את חיי החטופים, או לנסות ולחלץ את החטופים בתחבולות עורמה או בכוח הזרוע? כדי להצר את צעדי החוטפים (של מטוסים ואנשים) דרוש שיתוף פעולה בינלאומי. עד כה לא הושגה מטרה זו, משום שמדינות שונות

המלחמה בטרור

קולונל ג'וליאן פאג'ט

הנותנות בדרך כלל מקלט לחוטפים, מסרבות לחתום על אמנות בינלאומיות בנושא זה. בין המדינות הללו בולטות מדינות ערב. הטרור העירוני יוצר בעיות בינלאומיות נוספות. כל עוד קיים מאזן כוחות בין מחנות אויבים או יריבים (כגון מדינות נאט"ו ומדינות ברית וארשה), שורר מצב יציב למדי. אך הצתת אלימות בערים עלולה לשמש אמצעי להחלשת אויב במקרה של עימות, או להשגת מטרה פוליטית מוגבלת. מסע טרור יזום על-ידי גורמים חיצוניים עלול להביא לשינוי מעמדם של שטחים שנויים במחלוקת (לדוגמה, ברלין המערבית או הונג-קונג). אלימות נרחבת ומאורגנת עלולה לשנות את מאזן הכוחות האסטרטגי בין מחנות יריבים. לדוגמה, האלימות באירלנד אילצה את בריטניה להעביר כוחות מגרמניה לאירלנד. המהומות בארצות-הברית אילצו את וושינגטון לשנות קוי מדיניות חשובים. התקוממות רבתי של מיעוט עלולה לקצץ בכוחה הצבאי של מדינה.

נסיון העבר מגלה כי הגרילה העירונית דומה לשוליות הקוסם. היא משחררת כוח פוליטי שברוב המקרים אינה יכולה לשכוט בו. אף אחת מן המחזרות בנות-זמננו אינה מסוגלת לתפוס את השלטון (להוציא, אולי, את המחזרת באורוגוואי). מצד שני, הצליחו מחזרות רבות לשנות את דעת הציבור במדינות שונות. ניתן לומר, שהגרילה העירונית מסוכנת יותר במה שהיא מעוררת, מאשר במה שהיא עושה. התערערות המוראל, הולדת פולמוס בציבור והבאת ממשלה במבוכה — אלה חמורות יותר, במקרים רבים, מאשר הפגנות סיערות או פיגועים טרוריסטיים.

המרכיב החיוני הראשון בכל מסע נגד חתרנות וטרור הוא תיאום מלא בין המדיניות הפוליטית והצבאית. רצוי שמלכתחילה ייכתבו ההנחיות בלשון ברורה ומפורשת. מאחר שהמטרה הצבאית כפופה לשיקולים מדיניים-פוליטיים, חיוני שההנחיה המדינית תקבע בבירור שלוש נקודות: את המטרה וההיקף של המבצעים הצבאיים; את המטרות הפוליטיות והצבאיות לטווח קצר; ואת המטרה הפוליטית ארוכת-הטווח, אותה מקוים להשיג בתום המערכה הצבאית.

בדרך כלל המטרה הצבאית היא להביס או לנטרל את המחזרת בהקדם האפשרי, כדי שאפשר יהיה לחדש את שלטון החוק והסדר ולהשיג הסדר פוליטי המושתת על הסכמת האוכלוסיה. המהירות היא חלק חיוני במטרה זו, במגמה להגביל את העימות או לחסלו לפני שיתפתח לממדי סכנה רבתי. לשם כך דרושה ניידות אסטרטגית, שתאפשר התערבות ללא דיחוי: גודד אחד שיופעל במהירות במקום המעשה, עשוי למנוע מערכה ממושכת ויקרה בהשתתפותן של חטיבות רבות.

תנאים חיוניים לפעולות נגד טרור

גם לכוחות נגד טרור חייבים להיות תנאי יסוד, כמו לכוחות החתרניים, והם:

- תיאום אזרחי-צבאי.
- מערך משולב של פיקוד ושליטה.
- מודיעין מעולה.
- ניידות.
- אימון מתאים.

תנאים אלה שונים מן הנדרש בלוחמה קונבנציונאלית, לכן לא די בהתאמת שיטות של לוחמה קונבנציונאלית למסע נגד טרור.

תיאום אזרחי-צבאי

שומה על הגורמים האזרחיים והצבאיים להבין כי עליהם לפעול כצוות בנושא המלחמה בחתרנות. גנרל טמפלר קלע אל המטרה בהטעימו במלאיה כי הממשל האזרחי והמבצעים הצבאיים הם חלק מתכנית אחת כנגד אויב משותף, ולכן אסור להפריד ביניהם. אין שדה-קרב צבאי של ממש בלוחמה נגד טרור, ואפשר לנצח בלוחמה זו אך ורק במאמצים משולבים של השלטון האזרחי והפיקוד הצבאי. אמצעים צבאיים רבים לא יביאו תועלת בלא תמיכת הרשות האזרחית, ולהיפך: ממשלה נכונה עשויה לעיתים קרובות להקל את המשימה המוטלת על כוחות הביטחון, ואף לסיימה במקומם. לדוגמה, הן במלאיה והן בקניה היתה הקמתו של המשמר האזרחי צעד מכריע. הוא הדין בתכניות היישוב מחדש של שבטים. המרד של בני הוק בפיליפינים חוסל על-ידי מדיניותו רבת ההשראה של שר הביטחון רמון מגסאיסאי, שהציע תנאי כניעה נדיבים כל כך, עד שאבד רצון הלחימה של רוב המורדים. יש נושאים העלולים לעורר מחלוקת בין הזרוע האזרחית לבין הזרוע הצבאית, בגלל זווית השקפה שונות. איש הצבא מעוניין בראש ובראשונה להביס את האויב בהקדם האפשרי, ועם זאת להגן על חיי אנשיו ועל המוראל שלהם. לכן עלול הוא להעריך לפעמים כי שיקולים פוליטיים כובלים את ידיו יתר על המידה. השלטון האזרחי, מצדו, מעוניין בעיקר בהסדר לטווח ארוך, שיהיה מושתת על הסכמת האוכלוסייה, והוא עלול לחוש כי לעיתים מפעיל עליו הצבא לחץ לא סביר לבצע פעולות אשר לפי הערכת השלטון האזרחי עלולות לשבש את מאמציו להשגת מטרתו. סוגיית הקדי-מויות ניצבת תמיד לפני מעצבי המדיניות, וסדר הקדימויות משתנה לפי המצב.

בנסיבות אלה חיוני קשר הדוק בין הזרוע האזרחית לבין הזרוע הצבאית, ואפשר להשיג זאת בשלוש דרכים עיקריות. האשית, הממשלה חייבת להבהיר בשלב מוקדם את מדיניותה ואת תפקיד הצבא במסגרת המדיניות הזאת, כדי שכל הנוגעים בדבר יידעו ויוכלו לפעול באותו תלם. שנית, יש להקים פיקוד משותף ומשולב, בו ינהל אדם אחד את הלוחמה נגד טרור, וגם יפקח על ביצועה. לא תמיד נמצא האדם המתאים לתפקיד זה. שלישית, חשוב מאוד שהגופים האזרחיים והצבאיים יעבדו תכנית פעולה זמן רב ככל האפשר לפני שפורץ המשבר, משום שקשה לגבש צוות פעולה תוך כדי התמודדות עם המשבר. חייב להיות תיאום הדוק ככל האפשר בין הצבא, המשטרה, משרדי הממשלה השונים וקהיליית המודיעין,

הן הצבאית והן האזרחית, לא רק באזורים בהם פועלים הטרור ריסטים, כי אם גם בחלונות הגבוהים של הממשלה והצבא. צוות מתואם ומשולב חייב לעיין בתופעות טרור שונות בעולם ולהפיק לקחים מהן ומהמבצעים המתנהלים במקום המעשה עצמו. חשוב מכל לקיים מנגנון יעיל אשר יוודא התייעצות מלאה ותיאום מלא בין הזרוע הצבאית ובין הזרוע האזרחית במהלך העימות, ואשר יאפשר יישום מהיר ותכליתי של ההחלטות המתקבלות.

פיקוד ושליטה

בכל מסע נגד טרור — ובמיוחד בשטח קולוניאלי, מוחזק, כבוש או מאוכלס ברובו המכריע אוכלוסייה זרה — דרוש מערך מיוחד של פיקוד ושליטה, משום שרשויות רבות מעורבות במאבק ויש בעיות של תיאום נאות. הניסיון מלמד כי דרושים ארבעה תנאי יסוד:

- מנהל מבצעים.
- ועדה מתאמת.
- מזכירות.
- חדר מבצעים משותף.

הצורך במנהל מבצעים הורגש בכל מסע נגד חתרנות. מבצעים אלה כרוכים בתכנון ובפעולה של גורמים רבים ושונים. תיאום יעיל ייתכן רק כאשר מוטלת כל האחריות כולה על אדם אחד. איש זה יכול להיות ראש הממשלה עצמו, או איש שאחראי כלפיו ישירות. אך בכל מקרה עליו ליהנות ממעמד אשר יאפשר לו לשלוט ישירות בכל פעולות הביטחון. הסדר זה אינו משנה את העיקרון, שעל המבצעים הצבאיים להיות תמיד כפופים לשיקולים פוליטיים, אך הוא מבטל את המצב הגרוע בו פועל הצבא, „כמסייע למשטרה“, כפי שהיה הדבר בשלבים הראשונים של החתרנות במלאיה, או בעדן עד לשנת 1965. את מנהל המבצעים צריך לשרת מטה משולב לגמרי של אזרחים, אנשי צבא, אנשי משטרה ואנשי מודיעין, הפוער לים יחד כצוות. ארגון זה חייב להימשך לכל אורך סולם הפיקוד. לצד המטה העליון הזה חייב להיות גוף לתכנון מבצעים ולשליטה בהם. אין זאת אומרת, „פיקוד באמצעות ועדה“: מזה יש להימנע בכל מחיר. אך צריך לוודא מידה נאותה של „דיון, ליבון והחלטה“ בין הגופים הרבים העוסקים בתכנון מבצעים ובביצועם.

הועדה המתאמת חייבת להיות דמוית משולש: אזרחים, צבא, משטרה. זהו חוט השדרה של הרבה מבצעים שבוצעו בעבר בתחום הלוחמה בטרור והשלטת הסדר מבית. ההיבט המודיעיני

לא זכה במקרים רבים למשקל הראוי, ויש לכלול את הגורם המודיעיני ב"משולש" הזה. גופים אחרים, כגון הסברה ויחסי ציבור, לוחמה פסיכולוגית, יועצים משפטיים ויועצי ביטחון חייבים למלא תפקיד, אבל רק כאשר יוזמנו, לפי הצורך. אפשר להקים את הוועדה המתאמת בצורות שונות ולכנותה בשמות שונים, אך הקו המנחה ברור. בראש עומדת ועדה מדינית, האחראית לניהול הכללי של המסע. בראש ועדה זו יעמוד האיש הבכיר ביותר, בין שיהיה אזרח ובין שיהיה איש צבא. מנהל המבצעים, ראש המודיעין ומפקד המשטרה יהיו חברי הוועדה הזאת. אחרים, שיוזמנו לפי הצורך, יהיו שרים ויועצים. אך ועדה זו כמנהלית או מועצת מלחמה, ויש להקפיד שתהיה קטנה ושתתרכז בקביעת מדיניות ולא בתכנון מפורט של מבצעים.

ועדת מבצעים תגשים את החלטות ועדת המדיניות ותנהל את הפעולות היומיומיות של המערכה. בראש הגוף הזה יעמוד מנהל המבצעים, וחבריו יהיו אזרחים, אנשי משטרה ואנשי מודיעין. הגוף המבצע הראשי, ועדת המבצעים, יפקח על הפעולות היומיומיות של כל ההיבטים של המסע, ויוציא את ההנחיות, ההוראות והפקודות הדרושות למימושה של מדיניות הממשלה, הן במישור האזרחי והן במישור הצבאי. גוף זה יקבל ויעריך את כל המידע ויעצף לראש הממשלה בכל הנוגע ללוחמה בטרור. החלטותיו ופקודותיו יועברו כלפי מטה באמצעות סולם של גופים דומים, המקביל לסולם הפיקוד הצבאי אך נבדל ממנו לגמרי. בכל מחוז או חבל או איזור או פיקוד צבאי יהיו ועדות דומות, אשר יבצעו את ההנחיות מגבוה. חוד החנית של המערך הזה הוא אולי מפקד הפלוגה שיתכנן את תכנית הפטרולים שלו עם קצין המודיעין הגדודי; קצין המשטרה המקומי; ופקיד מפקדי המחוז.

עלול להיווצר הרושם שזה מערך מסורבל, אך הוא מבטיח למעשה את השימוש הטוב ביותר בכל המידע, בכל המשאבים ובכל הרעיונות. הוא גם מאפשר שילובם של ארבעת היסודות של כל מערכה נגד חתרנות וטרור, שהפעלתם בנפרד סופה אנדרלמוסיה ותקלות. במלאיה פעל מערך זה בהצלחה למופת. להשלמת התיאום בין הזרוע האזרחית ובין הזרוע הצבאית, דרושה מזכירות אשר תשרת את כל הוועדות בצמרת ותשמש נקודת תיאום יחידה לכל הגופים העוסקים בניהול המערכה. לבד מעבודת השגרה של סדר יום, פרוטוקולים וכיו"ב, תהיה המזכירות אחראית לתיאום הכללי ול"פעולות המשך". גם על המזכירות להיות אזרחית-צבאית, הן בארגון והן בהשקפה. הסגל חייב לבוא משורות האזרחים והצבא,

ורצוי גם מן המשטרה והמודיעין. על המזכירות להיות כפופה לראש הממשלה, לראות הכל ולא לשאת פנים לכאן או לשם. ניהול יעיל של כל מבצע צבאי מחייב חדר מבצעים, ובמקרה של לוחמה נגד חתרנות וטרור חייבים להיות מרכזי מבצעים משולבים בהם יוצאו אל הפועל החלטותיה של ועדת המבצעים. גם כאן חייב הסגל לבוא מן המשטרה ומן הצבא כאחד. בדרך כלל, מועיל לצרף גם את הצד האזרחי, ואם לאו — לכל הפחות לקיים קשר הדוק ככל האפשר עם הגופים האזרחיים והמודיעיניים. קוי הקשר דרושים בכל דרגי הפיקוד. עליהם להיות בטוחים לגמרי מציתות זר, ועליהם להיות אמינים בכל עת.

מודיעין מעולה

לא קל לדון באורח גלוי בענייני מודיעין, ראשית משום שקיימת חובת הסודיות בנושאים אלה, ושנית משום שמי שנמצא מחוץ לקהיליית המודיעין אינו יכול לחוות דעה מוסמכת ובת ניסיון. אך הנושא חיוני כל-כך למסגרת הלוחמה בטרור, שאי אפשר להתעלם ממנו או לפסוח עליו. המודיעין נגד טרור חייב לחבוק שטח נרחב ולעסוק לא רק בארגון המבצעי וביכולת של המחתרת, כי אם גם להבין את הלך המחשבה של הטרוריסטים, את המנטא-ליות שלהם ואת מניעיהם. יש גם להעריך את ההשפעה שעלולה להיות לטרוריסטים על האוכלוסיה, על-מנת לסכל את מאמצי החתרנות והסחטנות שלהם. קל יותר לעשות זאת בשטח הרי-בוני של מדינה, מאשר בשטח זר, כבוש או מוחזק, שהרוב המכריע של תושביו זר לממשלה המבקשת להשליט שם חוק וסדר.

ארגון המודיעין במסע נגד טרור מחולק לשלושה שלבים, לפי שלבי המערכה. השלב הראשון הוא זה שמוביל להתלקחות המבצעים. בשלב זה עשויה המשטרה לספק מידע נאות למדי, משום שהיריב עודנו שרוי עמוק במחתרת וטרם פתח בפעולות גלויות. הבעיה היא כיצד לנקוט פעולה תכליתית כנגד הטרוריסטים המתארגנים במחתרת, בהעדר כוח מספיק וסמכויות מיוחדות הנובעות מתקנות לשעת חירום. בדרך כלל מכבידים גם שיקולים פוליטיים על נקיטת קו תקיף ונוקשה בשלב זה.

השלב השני — כאשר מתחילה המחתרת בפעילות של פיגועים, והצבא מתחיל לפעול כנגדה ביחד עם המשטרה. או אז דרוש שילוב דחוף של כל מאמצי המודיעין ומשאביו — הן בצד האזרחי, הן במשטרה והן בצבא — אך לא קל להקים במהירות מנגנון חדש להשגת שילוב זה. במצב אידיאלי קיים גוף תיאום כזה כל הזמן,

ואז אין צורך להקימו בבהילות לאחר שמתחילים המבצעים. היוני למנות ראש מודיעין אחד שיהיה אחראי כלפי ראש הממשלה בכל ענייני המודיעין ויחזיק בידו את כל חוטי המודיעין. כמו כן דרושים חוקרים מיומנים, מאחר שזה עשוי להיות מקור המודיעין הראשי. לא קל להשיג מודיעין בשלב זה, בגלל חוסר שיתוף פעולה מצד האוכלוסיה והעדר מקורות מודיעין טובים. לפיכך שומה על כוחות הביטחון לראות בהשגת מודיעין את אחת המשימות הראשיות שלהם: פטרולים, תצפיות, מעקבים, ועצירים שייחקרו היטב — כל אלה חשובים ביותר. אפשר שיידרש מאמץ ממושך ומייגע עד שתושג פריצה, אך סופה של זו לבוא — תמיד! אזי ילך המודיעין וישתפר בהתמדה. קפריסין משמשת דוגמה טובה למה שניתן להשיג בתחום המודיעין ללא שיתוף הפעולה מצד האוכלוסיה המקומית. קפריסין הוכיחה שהצלחת המודיעין אינה תלויה אך ורק בעזרת האוכלוסיה.

השלב השלישי מגיע כאשר האוכלוסיה מחליטה לשתף פעולה ולמסור מידע כנגד הטרוריסטים, או כאשר צוברים כוחות הביטחון מידע מספיק ממקורותיהם שלהם, כדי לחדור אל ארגון המחתרת ולקעקע אותו. שלב זה דומה להעפלה אל ראש ההר: כאשר מתחיל האויב להיזדרר, מצטבר המידע המודיעיני ככדור שלג, והמסע במורד הרבה יותר קל.

מודיעין טוב הוא ללא ספק אחד הגורמים המכריעים ביותר בלוחמה נגד טרור, והשגתו תלויה בששת העקרונות דלהלן:

- יש להשקיע כסף ומאמץ כדי להשיג מידע ולהכין ארגון תכליתי לפני שמתלקחת המערכה. השקעה זו משתלמת בטווח הארוך.
- יש לעשות כל מאמץ, לדעת את האויב" לפרטי-פרטיו לפני התלקחות המערכה.
- את התוצאות הטובות ביותר מניב ארגון מודיעין משולב לגמרי, בראשותו של ראש מודיעין אחד.
- יש לפעול להשגת מידע, ולא להמתין לבואו. כוחות הביטחון חייבים לראות בהשגת מידע את אחת המשימות הראשיות שלהם, במיוחד בשלבים הראשונים של המערכה.
- שיתוף הפעולה מצד האוכלוסיה המקומית אינו היוני להשגת מידע, אך הוא בבחינת נכס יקר ביותר, ויש לעשות כל מאמץ לרכוש נכס זה.
- המודיעין הטוב ביותר מתקבל מחזירה אל שורות המחתרת.

ניידות

ניידות אסטרטגית חיונית כדי לגבור על חתרנות בשלב מוקדם ולמנוע את התפשטותה. צריך לפתח יכולת להחיש כוחות מספיקים אל מקום התקרית ולפתח בכוחות הללו יכולת להיכנס לפעולה מייד עם בואם אל המקום. בשטח פתוח, המסוק הוא כלי התובלה היעיל ביותר כיום. בשטח עירוני דרושים כלי רכב משוריינים. כאמור, הניידות יעילה אך ורק בתנאי שהכוחות המופעלים מארמנים היטב לסוג המבצעים הדרושים במערכה כזאת. אין די בציוד מתאים בלבד. יש צורך באימון נכון ובמוראל גבוה. הלוחמה בחתרנות (הפגנות, התפרעויות וטרור) ממושכת וממרטת עצבים, ודרושה הכשרה נאותה לקראתה.

אימון מתאים

הלוחמה נגד חתרנות היא נושא מיוחד במינו ומחייב עיון רצוף ואימון מותאם. כדי שהאימון יהיה תכליתי לגמרי, עליו להיות מנוהל במתואם ובמשולב על-ידי כל הגורמים הנוגעים בדבר, אזרחיים וצבאיים כאחד. הדברים אמורים בתכנון ובעבודת מטה וגם בטכניקה מבצעית. אי אפשר לעסוק בנושא זה בנפרד. על כוחות הביטחון לפעול שכם אחד. זהו הלקח הראשון שמלמד העבר. קל, יחסית, למצוא בסיס לאימון לקראת לוחמה קונבנציונלית, כאשר יודעים פחות או יותר מי האויב, מה נשקו ומה הטקטיקה שלו. המצב הרבה יותר קשה בלוחמה נגד טרור, בה הבלתי צפוי רב מן הצפוי. ארגונו של האויב ופעולותיו עלולים להיות שונים ומגוונים, החל מ"מאו מאו" וכלה ב"אוקה". כל צורה של ארגון וכל טקטיקה מבצעית מחייבת טכניקה אחרת מצד כוחות הביטחון.

האימון חייב לכלול בקיאות יסודית בכל הנוגע לאויב האפשרי, שיטותיו ונקודות התורפה שלו, והוא חייב לכלול את נושא המרי האזרחי העשוי ללוות מסע טרור. האימון ללוחמה נגד מחתרת, נגד חתרנות (כולל מרי אזרחי) ונגד טרור עשוי להכשיר את הכוחות לקראת רוב המצבים האפשריים, אך לא כולם. הניסיון המעשי משלים חלק מן החסר.

לוחמה נגד מחתרות כרוכה במבצעים קטני-היקף — לעיתים בסדר-גודל של כיתה או מחלקה — בהם מוטל על קומץ קטן של אנשי ביטחון לפעול בתנאים של בידוד ניכר ובמצבים המחייבים יוזמה, תושיה, אלתור ומנהיגות ברמת הפיקוד הזוטר. לא בנקל מנחילים את כל אלה לאנשי הביטחון, אבל זהו הבסיס והוא

מועיל מאוד גם בלוחמה קונבנציונאלית. גם ברמה הגבוהה יותר יש צורך באימון המשולב בעבודת תכנון ומטה במערכה נגד חתרנות. עשויה לצמוח תועלת מרובה מעריכת קורסים קצרים בבתי הספר הקיימים לפיקוד ומטה — לא רק לאנשי צבא, כי אם גם לאנשי משטרה, אנשי מודיעין ופקידי מדינה. קורסים אלה צריכים להקיף את כל ההיבטים של לוחמה נגד חתרנות. על המשתתפים בהם לעיין בנושא זה בהיבטים הרחבים ביותר שלו, על-מנת לנתח את לקחי העבר, להחליף רעיונות ולהעלות מחשבות חדשות.

מיגורם של חתרנים

אי אפשר למגר חתרנים בטכניקה של לוחמה קונבנציונאלית. דרושה גישה חדשה לגמרי. המשימה הקשה ביותר בלוחמה נגד טרור היא ליצור מגע עם הטרוריסטים ולחסלם. נדרש מאמץ רב ללא כל יחס לחיסולה של חוליית טרוריסטים, והתהליך ממושך ומייגע. הרבה יותר יעיל וחסכוני להביס את הטרוריסטים על-ידי הצרת צעדיהם ומניעת יכולתם להילחם. אפשר לעשות זאת על-ידי נישולם מתנאי היסוד החיוניים להם. כבר ציינו כי כוח מחתרת אינו יכול להאריך ימים בלי תנאי יסוד מסוימים:

- תמיכת האוכלוסיה המקומית.
- בסיסים.
- ניידות.
- אספקה ומודיעין.
- הרצון לנצח.

כיצד יכולים כוחות הביטחון למנוע תנאי יסוד אלה מכוח המחתרת?

תמיכת האוכלוסיה המקומית

האוכלוסיה המקומית בשטח שבו מתנהל מסע טרור מתחלקת בדרך כלל לארבעה: תומכיהם הפעילים של אנשי המחתרת, ובאלה יש לטפל כשם שמטפלים באנשי המחתרת עצמם. לעומת זאת, יש להגן על התומכים הפעילים בממשלה ולעודדם ככל האפשר. בתווך נמצאות שתי הקטיגוריות החיוניות שבידיהן המפתח לתוצאות המערכה: התומכים בטרוריסטים אך ורק מתוך פחד, ואלה שאינם נכנעים לפחד אך ממתינים לראות איזה הוא הצד המנצח. הממשלה חייבת לשכנע או לאלץ את שתי הקטיגוריות הללו לחדול מלתמוך בחתרנים (במקרה הראשון) ולהתחיל לשתף פעולה עם הממשלה (במקרה השני).

מקובל השימוש בשיטת „המקל והגזר“, אך יש לעשות זאת באבחנה דקה, בתבונה ובמיומנות. „המקל“ — אלה פעולות ענישה קשות, שתכליתן לעורר בלב האוכלוסיה המקומית פחד רב יותר מכוחות הביטחון מאשר מן החתרנים. במערב רבה הסלידה משיטה זו, במיוחד אם נוצר מצב שבו הטרור הנגדי חריף מן הטרור עצמו. ברוב המקרים, לא תצמח תועלת משיטה זו, משום שהמילה האחרונה תהיה בפי החתרנים. אך יש פעולות ענישה שאינן כה חמורות, ואף-על-פי-כן עשויות להרחיק את האוכלוסיה המקומית מן החתרנים: זוהי ענישה קולקטיבית כגון עוצר, קנסות קולקטיביים, מעצרים של חשודים והגבלות שונות על חופש הפרט והמסחר. ענישה קולקטיבית אינה רצויה כמדיניות של שגרה, אך אפשר להצדיקה מדי פעם כאשר ברור כי היה חוסר שיתוף פעולה קולקטיבי עם השלטונות. הענישה הקולקטיבית עשויה להשיג את מטרתה רק בתנאי שניתן להגן על האזרחים שיהיו מוכנים לשתף פעולה עם השלטונות, בתגובה על ענישה זו. לכן נכשלה הענישה הקולקטיבית בקפריסין, אך הצליחה במלאיה מ-1952 ואילך.

הצעד הראשון חייב להיות אבטחת האוכלוסיה מפני הטרור. הדרך היעילה ביותר היא לבודד את האוכלוסיה מאנשי המחתרת. אין היא בת ביצוע באזורים עירוניים. מניעת מזון, יישוב מחדש והקמת משמר אזרחי — אלה שיטות יעילות בדרך כלל באזורים שדה. הן עלו יפה במלאיה ובקניה. אי אפשר היה ליישם אותן בקפריסין, שם שררו תנאים עירוניים. חשוב מאוד להסביר לאוכלוסיה את האמצעים הננקטים למניעת חתרנות וטרור, משום שהחתרנים ינצלו בתעמולתם כל הגבלה שיטילו השלטונות על חופש האזרחים.

בסיסים

אנשי מחתרת זקוקים לבסיס שממנו יוכלו לפעול, בו יוכלו להתארגן ואליו יוכלו לחזור. בדרך כלל, יבחרו במקום שהגישה אליו קשה („קסבה“ בעיר צפופה; איזור הררי או מיוער; מקום מחוץ לזירה). כשם שצוללן שהותקף על-ידי תמנון ינסה לפגוע בראשו של היצור הזה, במקום לבתק את זרועותיו, כך חייבים כוחות הביטחון להשתדל ולפגוע בבסיסי המחתרת. שיטה זו עלתה יפה בקניה, כאשר הוטל מצור ועוצר על נאירובי ונערכו בה סריקות יסודיות. מטה „מאו מאו“ התגלה, וחיסולו שיתק את פעולות המחתרת הן בעיר והן באזורי השדה והגיונגל שמסביבה. במלאיה אי אפשר היה לאתר את בסיסי החתרנים, לכן הושם דגש בפעולות

כגון פשיטה על איזור נרחב, מרדף מקיף, או פעולות הסתננות תלויות במודיעין מעולה, לכן סביחה יותר ההצלחה בשלבים מתקדמים יותר של המערכה. אלה יכולות להיות פעולות גדולות, כגון פשיטה על איזור נרחב, מרדף מקיף, או פעולות הסתננות לשורות המחותרת ופיגועים במנהיגיה. מאמצי הפגיעה במנהיגי המחותרת מפחידים את המחותרת יותר מכל, אך הם מחייבים לוחמים מעולים ומאומנים במיוחד.

כוחות האויר יכולים למלא תפקיד ניכר בפעולות כנגד בסיסי החתרנים, ומקום מיוחד תופסים מסוקים במערכה זו. המטוסים יכולים לצלם את שטח האויב או להפציצו; המסוקים יכולים לאפשר פשיטה מהירה על בסיסיו. כאשר מקימים החתרנים את בסיסיהם מעבר לגבול, דרושה פעולה מדינית יותר מאשר צבאית, כדי לפגוע בהם. חיל-הים חייב למלא תפקיד של סיור ומניעת אספקה אל החתרנים בדרך הים, הנחתת טרוריסטים מן הים, או פינוי אנשי מחותרת בדרך הים. חיל-הים הבריטי מילא תפקיד חשוב בפרשת קפריסין.

ניידות

כוחות חתרניים משתדלים לא להתנגש חזיתית בכוחות הביטחון. הם משתדלים לבצע פיגועים ולהציק לשלטונות בטקטיקה של „הך וברח“. על כוחות הביטחון לעשות כל מאמץ אפשרי להגבלת חופש התנועה של החתרנים. בדרך זו לא תוכל המחותרת להנחית מהלומה בכל מקום ובכל שעה שתרצה והיוזמה תעבור לידי כוחות הביטחון. להשגת המטרה הזאת דרושים אמצעים הגנתיים והתקפיים כאחד. יש להימנע ככל האפשר ממשמרות ניידים, להבדיל מפטרולים ומוצבי תצפית, שתועלת מרובה עשויה לצמוח מהם, הן כמקור מידע והן להרתעת האויב. מחסומי דרכים, פטרולים ומארבים יחייבו את אנשי המחותרת להיזהר בתנועותיהם, אך לא ישתקו אותם לגמרי. את שיתוקם אפשר להשיג באמצעות פעולות יזומות והתקפיות במהותן. יש להכין כוחות שיוכלו להגיע מייד אל מקום ההיתקלות. אין להניח לאויב לנתק מגע בקלות ויש לרדוף אחריו מייד עם הופיעו. כאשר מבוצע פיגוע, על כוחות הביטחון ליטול מייד את היוזמה לידיהם ולהטריד את האויב. בשיטה זו חוסלו במלאיה חוליות רבות של חתרנים. בקפריסין הופעלו כלבי גישוש לגילוי מחבואם של הטרוריסטים, ומסוקים סרקו את פני השטח ממרומים והגבילו ככל האפשר את תנועת תיהם של אנשי המחותרת.

הסודיות אף היא נשק חשוב ביותר בידי כוחות הביטחון. אם האויב לא ידע היכן נמצאים כוחות הביטחון, כיצד יגיעו אל מקום המעשה וכיצד יפעלו בתגובה על פיגוע או הטרדה — הוא יתקשה מאוד לפעול. ניתוק האוכלוסיה מאנשי המחותרת, חיוני אף הוא: אם לא יינתן מחסה לחתרנים ולא יסופקו להם מידע ומזון — יתקשו מאוד לפעול. רישום האוכלוסיה — אף זו שיטה לעיקוב אחר תנועת החתרנים. היא עלתה יפה במלאיה. מובן מאליו, שהאמצעי היעיל ביותר הוא שיתוף הפעולה עם האוכלוסיה המ-קומית. שיתוף פעולה זה יכביד ביותר על תנועות החתרנים ויקל מאוד על כוחות הביטחון.

אספקה ומודיעין

בדרך כלל קל לחתרנים להשיג מידע על כוחות הביטחון, באמצעות רשת המודיעין הנפרשת בשלבים הראשונים של המערכה. ברוב המקרים, המודיעין של המחותרת טוב ואף מצויין, וכל אמצעי למניעת דליפה של מידע ישתלם מאוד לכוחות הביטחון. לחילופין, יש להפעיל הטעיה ולהפיץ מידע כוזב. שיטה זו עלתה יפה פעמים רבות בעבר.

הרצון לנצח

במערכה נגד טרור משתדל כל אחד משני הצדדים לקעקע את רצון הלחימה של הצד השני. חיסול רצון הלחימה עשוי להחיש את סיום המערכה. זהו אחד האמצעים הזולים ביותר להשגת ניצחון. המוראל והרצון לנצח תלויים במידה מרובה מאוד במטרה שלמענה נלחמת המחותרת. על החתרנים להיות משוכנעים בחשיבות המטרה ובחיוניותה ועליהם להיות משוכנעים כי הם נמצאים בצד שסופו לנצח. יש כמה דרכים לקיעוקוע השכנוע הזה. הדרך היעילה ביותר היא לנטרל את המטרה שלמענה נלחמת המחותרת. לא תמיד ניתן להשיג זאת, אך הבריטים קצרו הצלחה בקפריסין כאשר הארכי-הגמון מקריוס נאלץ לחדול מן התביעה ל„אנוסיס“ (איחוד עם יוון) ולהסכים לעצמאות. אזי עמדה מחותרת „אאוקה“ בפני הברירה: להילחם לבדה וכנגד הוראותיו של מקריוס, או לחדול מן המאבק. המחותרת בחרה באפשרות השניה. במלאיה טענו הקומוניסטים שהם נלחמים נגד הקולוניאליזם הבריטי ובעד עצ-מאותה של מלאיה: הבריטים משכו את המרבד מתחת לרגליהם כאשר העניקו עצמאות למלאיה, מרצונם החופשי.

תעמולה ולוחמה פסיכולוגית מתוחכמת עשויות לקעקע את

אמונת החתרנים במטרתם ולזרוע זרעי חשד בלבבם כנגד מנהיגיהם. בכל תעמולה, חיוני שהאויב יוכל לאמת תמיד בעצמו את דיוק המידע (או לפחות חלק ממנו) הכלול בתעמולה או בלוחמה הפסיכולוגית. לדוגמה, מידע על אנשי מחתרת שנלכדו או הוסלו ועל מבצעי מחתרת שנכשלו כישלון חרוץ. אפשר להשתמש בנשק זה גם על-מנת להניע טרוריסטים ומחבלים שייכנעו, במיוחד על-ידי הבהרת הסכנה שבה הם שרויים וחוסר הסיכוי שלהם להיחלץ ממנה — לעומת הצלת חייהם המובטחת להם אם ישליכו את נשקם. לצד הפיתויים חייבים להיות תמריצים משכנעים: על החתרנים להיות משוכנעים במידה סבירה כי שלומם יובטח להם, אם יחליטו לערוק או להיכנע. יחס טוב כלפי אסירים ושבוים מעודד עריקה, בדרך כלל, שכן בדרך זו או אחרת נודע לאנשי המחתרת שאין הורגים אותם אם הם נכנעים או מתמסרים לידי האויב.

אין די בפיתוי לכניעה או לעריקה. יש לשלב בו טיעון שהמטרה אשר לשמה לוחמים החתרנים אינה כדאית את ההקרבה הכרוכה בה, וכי מנהיגיהם מוליכים אותם שולל בטענות שוא. בדרך כלל, ייפגע קשה המוראל של החתרנים, אם יוכלו כוחות הביטחון להנחית על המחתרת שורה של מהלומות מכרעות, אך לא תמיד קל להשיג זאת, ולעיתים קרובות מגיבה המחתרת בתעמולה מנו-פחת שבעתיים על-מנת לטשטש את השפעת המהלומות.

יוזמה

הרבה יותר קל לחתרנים לפעול, אם מניחים להם לקיים את היוזמה בידם ולהתקיף לפי בחירתם ונוחותם. לפיכך חייבים כוחות הביטחון לעשות כל מאמץ לעבור מאמצעי הגנה למערכה יוזמת והתקפית. אפשר להשיג זאת בשלוש דרכים: א. פעילות התקפית; ב. התפשטות מבסיס מוצק; ג. ניידות. הפעילות ההתקפית אינה חייבת להיות בהיקף נרחב. היא יכולה להיות מורכבת מסיוורים כלפי חוץ, מבסיס מוצק, כדי לשלוט בשטח החיוני לאנשי המחתרת. בדרך כלל, פירושו של דבר הצבתה של יחידה צבאית במקום ישוב, לתגבור המשטרה המקומית, לריסון האוכלוסיה המקומית ולעידודם ואבטחתם של יסודות משתפי פעולה באוכ-לוסיה המקומית. יש לפרוס פטרולים, מחסומי דרכים ומארבים מחוץ לישובים, כדי להצר את צעדי החתרנים ולבודדם.

יש להרחיב בהדרגה את הבסיס המוצק ולעקור את החתרנים בהדרגה משטח אחר שטח. כך ייאלצו החתרנים להילחם בכוחות

הביטחון בתנאים שיבחרו אלה האחרונים. היוזמה תילקח מידי-הם. טעות היא לפזר את כוחות הביטחון במבצעים פזורים על-פני שטח נרחב, אלא אם כן חזקים הם די הצורך לשלוט בשטח זה. אם אין הם כאלה, הם עלולים לחשוף עצמם להתקפות מצד אנשי המחתרת.

כל שטח שהוחזר אליו הביטחון והסדר, חייב לעבור לידי המשטרה וכוחות אבטחה מקומיים — כמו משמר אזרחי — וניהולו יוחזר לרשות האזרחית. לא זו בלבד שבדרך זו ישוחררו חיילים מאומנים למבצעים במקומות אחרים, אלא שתינתן לממ-שלה ההזדמנות לזכות בתמיכת האוכלוסיה אשר תיהנה שוב מאורח-חיים תקין ומפרנסה בטוחה ויציבה. כדי לנהל את המרד-פיו, הפטרולים והפיגועים בבסיסי המחתרת, דרושה ניידות. על כוחות הביטחון לסגל לעצמם את היכולת לתמרן טוב יותר ומהר יותר מאשר האויב. אפשר להשיג זאת בדרכים אחדות. יש לצייד את החיילים בציוד קל ולארגנם כיאות לצורך מבצעים בקנה מידה קטן. עליהם להתאמן בניידות מסוקים. מסוקים עשו שירות רב בקפריסין ורב שבעתיים באלג'יריה ובויאט-נאם. סיוע אוירי ממלא אף הוא תפקיד חשוב — בסיוור, בצילום-אויר, בתקיפה ובאספקה מן האויר. קל יותר לפתח ניידות באזורי שדה, כמו אלה שהיו במלאיה ובקניה, מאשר בשטחים עירוניים כמו בקפריסין או בעדן, אבל תמיד משתלם המאמץ לטהר את האויב באורח שיטתי מאזורים מסוימים ולהגבילו לאזורים אחרים, במקום לנסות ולהילחם בו בכל אתר ואתר. ככל שישוּב מערך המחתרת על-ידי חיסול תאים, ניתוק מפקדות וקיטוע שטחי פעולה, כך יכבד מאנשיה לקיים את היוזמה בידם.

כיבוש לבבות

כאמור, תמיכתה של האוכלוסיה המקומית היא גורם חשוב לשני הצדדים במסע חתרני ונגד חתרני. במיוחד חשוב הוא למחתרת, והיא מוכנה להפעיל טרור ואמצעי כפיה מגוונים כדי להשיג תמיכה זו. אבל תמיכה מקומית לטווח קצר שונה לגמרי מכיבוש הלבבות לטווח ארוך. זוהי מטרתם של שני הצדדים, וזה הגורם השולט בכיפה בכל מערך החשיבה שלהם. כדי להשיג את תמיכת האוכ-לוסיה המקומית, הן לטווח קצר והן לטווח ארוך, דרושים שני תנאים בסיסיים לכוחות הביטחון. ראשית, על הממשלה להפגין את החלטתה הנחושה ואת יכולתה למגר את החתרנות, כיוון שאיש אינו נוטה לתמוך בצד המפסיד, במיוחד בתנאים של חתרנות. שנית, על

הממשלה לשכנע את האוכלוסיה כי היא מסוגלת להגן על תומכיה מפני אנשי המחותרת וכי תעשה זאת, כיוון שאיש אינו שש ליהרג על מזבח הנאמנות.

על יסוד שני תנאים בסיסיים אלה, יש חמישה גורמים עיקריים המשפיעים על כיבוש הלבבות על-ידי הממשלה. רוב הגורמים הללו מחייבים פעולה אזרחית, לא צבאית, אבל כוחות הביטחון יכולים לתרום תרומה נכבדה להצלחתם או לכשלונם. ראשית, חייבים אנשי השלטון להבין את האוכלוסיה ולכבדה. עליהם גם לנקוט אמצעים של ממש להוכיח הבנה זו, כדי שהאוכלוסיה תהיה משוכנעת שחיסול החתרנות והטרור יאפשר לה לחיות חיים טובים והגונים יותר. במלאיה הושג הדבר על-ידי הבטחת העצמאות. בקפריסין לא הצליחו הבריטים לכבוש את לב היוונים-הקפריסאים, משום שדחו את תביעת ה"אנוסיס" מכל וכל. סירובה של צרפת להעניק עצמאות לויאט-נאם — אלא אם כן תהא זו עצמאות במסגרת "האיגוד הצרפתי" — יצרה ניכור בינה ובין העם הויאט-נאמי. במצבים מסוימים די באוטונומיה ניכרת כתחליף לעצמאות שסיכוייה קלושים ושחירה כבד בדמים תרתי משמע.

שנית, על הממשלה להיות חזקה והוגנת כאחת. עליה לקיים את החוק והסדר ולאבטח את האינטרסים של האוכלוסיה המקומית. יש לאפשר עבודה ומסחר ויש למנוע שחיתות ולקיים את הצדק. על המנהל להיות יעיל זווקא כאשר המחותרת משתדלת לשבשו. כוחות הביטחון יכולים לתרום על-ידי קיום משמעת טובה, הבנה ואיפוק במגעיהם עם האוכלוסיה. שלישיית, יש להקים ממשל או מנהל מקומי, ואפילו מדובר בשטח כבוש או מוחזק. במלאיה הפקידו הבריטים את המנהל האזרחי בידי המלאים עוד לפני שהסתיים מצב החירום. ארצות הברית לא הצליחה לעשות זאת בדרום-ויאט-נאם, משום שלא היתה הנהגה מקומית מתאימה. רביעית, על הממשלה לפתח את השטח שבו נטוש המאבק עם המחותרת: להעמיד יועצים לשירות האוכלוסיה המקומית, לקדוח בארות מים, לשפר את שירותי הבריאות והתברואה וכיו"ב. חלק חשוב מאוד בתכנית זו הוא להכשיר תושבים מקומיים לשירות האוכלוסיה המקומית. רופאים ואחיות עשויים לפעמים להועיל יותר מאשר בית-חולים שהסגל שלו קטן מדי וצידו דל מדי. פקידות מקומית, מערכת שיפוט מקומית ומשטרה מקומית חשרות אף הן. תהליך זה אינו מהיר, אך יש לו יתרונות לטווח ארוך. פעילות זו עשויה להבהיר לאוכלוסיה המקומית את ההבדל שבין בניין (על-ידי השלטונות ובזכות שיתוף הפעולה) ובין חורבן ושיתוק

(על-ידי המחותרת ופעולות הטרור). אחרון-אחרון, נודעת חשיבות רבה ביותר להסברה וליחסי-ציבור. אין הדברים אמורים בתעמולת-כזב, כי אם בהסברה נבונה, שיטתית, מקיפה ומהירת תגובה.

סיכום

החתרנות והטרור הפכו לכלי נשק עקובים מדם, מאז מלחמת העולם השניה. סביר שגם בעתיד ייעשה שימוש בכלי נשק אלה. מנהיגי מחותרת וטרוריסטים לומדים את נסיון העבר, מפיקים לקחים, משכללים שיטות ומאמצים לעצמם כלי נשק חדישים. על כוחות הביטחון להשקיע מידה לא קטנה מזו של מאמץ בלימוד לקחים ובפיתוח שיטות-נגד לחיסול החתרנות והטרור. נושא זה משתנה בהתמדה ומחייב מעקב מתמיד, רצוף ומתואם מצד כל הגורמים העשויים להיתקל בחתרנות ובטרור: צבא, משטרה, פקידות ומודיעין.

אי יעילותו של הטרור

פרופ' זאב לקויר

זמן קצר לאחר התקפת הטרור של בני דרום מולוקה על רכבת נוסעים בהולנד, חטפה קבוצה קטנה של טרוריסטים בני לאומים שונים את שרי הנפט של ארגון המדינות מפיקות הנפט, אופ"ק. הפרטים חקוקים היטב בזיכרון ואין טעם לשחזרם כאן. כותבי מאמרים ראשיים בכל רחבי תבל פכרו ידיים וחרקו שיניים בהגיבם על העוצמה המרוכזת בידי מיעוט נחוש החלטה, ונחזו תחזיות קודרות מאוד לעתיד. כיוון שמשמעות הטרור עדיין אינה מובנת בציבור הרחב, יש הרואים בו תופעה המזעזעת אושיות-עולם. אך מי שהמשיך לעקוב אחר הנושא הזה גם לאחר שירדו הטרוריסטים מן הכותרות ומן המסך הקטן, גילה כי הם לא השיגו כלל את מטרותיהם, אף לא התקדמו אליהן כהוא-זה. אף לא היה ברור לאיש מה מבוקשם. המבצע נגד אופ"ק בוונה היה מתוכנן בקפידה, אך דומה שלא היה להם אלא מושג קלוש ביותר על מבוקשם. הם פירסמו מסמך שנסב על נושא מעורפל ונכתב במינוח שמאלני. אפשר היה לפרסם מסמך זה בסינית, ככל שנגעו הדברים למאזין האוסטרי הממוצע.

הטרוריסטים בוונה טענו שהם פועלים למען המהפכה הפלש-תינאית, אך רק אחדים מהם היו ערבים ולא ברור אם היה בהם פלשתינאי אחד. מנהיגם היה "קרלוס" הידוע לשמצה, בן ונצואלה אשר הוכשר במוסקבה ואשר מקבל סיוע מן הביון הקובאני בפאר ריס — זרוע של ה־ק.ג.ב. הסובייטי. אך לדברי העיתונות המצרית כיסה קולונל קדאפי מלוב את הוצאות המבצע. פעילותו של הטרור הרב-לאומי בן זמננו, בעל הקשרים עם מוסקבה והאואאנה, לוב ואלג'יריה, דומה לפעילותן של החברות הרב-לאומיות: כאשר חברה מעין זו מדברת בשם הפטריוטיות, יש לפקוח שבע עיניים... יש להיזהר שלא להפריז בחשיבות הטרור כיום. אכן, שום מדינה מודרנית אינה יכולה לערוב לחייהם ולבטחונם של כל אזרחיה כל העת, אך אין זה נכון שטרוריסטים מרכזים בידם

לפעמים, "כוח עצום" (כדברי המאמרים הראשיים), אם הם חוטפים כמה עשרות אזרחים, כפי שנעשה הדבר בהולנד, או תריסר שרי נפט, כמו בוונה. אילו בוצע טבח סיטוני בוונה, היתה העיתונות מפרסמת הספדים ארוכים על השייח' ימאני ועמיתיו — ובתוך עשרים וארבע שעות היו אנשים שאפתנים וכשרוניים בטהראן ובקאראקאס, בבגדאד ובכוויית, ממלאים את מקומם. טרוריסטים ועיתונאים שותפים להנחה התמימה, שהאישים המעסיקים את הכותרות הם בעלי עוצמה ושררה, וכי הפרסום בעמוד הראשון הוא הישג פוליטי ראשון במעלה. הנחה זו מעידה על הבלבול השורר בנושא הטרור.

בשנים האחרונות דחק הטרור את רגלי לוחמת הגרילה בחלקי עולם שונים. כאשר נשלם תהליך הדה-קולוניזציה, זעכה פעילות הגרילה. יתירה מזו, לוחמי גרילה כפריים למדו מנסיונם המר כי "כיתור העיר על-ידי הכפריים" (נוסחת פלא כלל עולמית שהפיצו הסינים לפני עשר שנים) מניב תוצאות מפקפקות כאשר ארבע חמישיות (או יותר) מן האוכלוסיה הם עירוניים, כמו ברוב הארצות המתועשות במערב ובמספר לא קטן ממדינות אמריקה הלא-טינית. כאשר הועתקו המבצעים מהכפר אל העיר, הפציע השחר על "הגרילה העירונית". אבל עצם המונח "גרילה עירונית" מעורר בעיות. כבר היו בערים מהפכות, מלחמות אזרחים, מרידות, התקוממויות והפיכות — אך לא לוחמת גרילה. זו מתרחשת רק בערים בהן התפורר לגמרי הסדר הציבורי, וכאשר כנופיות חמושות משוטטות בחוצותיהן בחופשיות. מצבים כאלה נדירים, ולעולם אינם נמשכים יותר משעות מעטות, או לכל היותר ימים אחדים. או שהמתקוממים מפילים את הממשלה בהסתערות חזיתית, או שהם מובסים. התואר "גרילה עירונית" הוא, למעשה, מונח של פרסום ויחסי ציבור — שם נרדף לטחור. בדרך כלל, סולדים טרוריסטים מהכינוי "טרור" ומבכרים על פניו את התואר הרומנטי יותר: "גרילה".

יש הבדלים בסיסיים בין גרילה כפרית ובין הטרור העירוני: ניידות ומסתור חיוניים ללוחמת גרילה, ואלה אינם אפשריים בערים. אין זו אמת שמשכנות העוני (או רובעי הפאר) שבערים הגדולות הם אתרי מקלט טובים. כוחות גרילה כפריים פועלים ביחידות גדולות והופכים בהדרגה לגדודים, חטיבות ואף אוגדות. הם מוציאים אל הפועל תיקונים חברתיים ופוליטיים ב"אזורים המשוחררים", מנהלים תעמולה גלויה ומחזקים את המערך הארגוני שלהם. בערים אי אפשר לעשות זאת, לכן פועלים טרוריס-

טים בחוליות בנות שלושה, ארבעה או חמישה. ה"תנועה" כולה מונה כמה מאות אנשים, ובמקרים רבים כמה עשרות בלבד. זהו מקור הכוח המבצעי שלהם וגם נקודת התורפה הפוליטית שלהם, שכן בעוד אשר קשה לגלות קבוצות קטנות, ובעודן יכולות להסב נזק רב, הרי הן חסרות אונים מבחינה פוליטית. לפני שנים מעטות עלולים היו קוראי העיתונים להתרשם כי קבוצת באדר-מיינהוף, הצבא האדום היפאני, צבא השחרור הסימביוזי, חטיבת הזועמים הבריטית וכיו"ב היו תנועות המוניות שיש להתייחס אליהן במלוא הרצינות. "הודעותיהם" פורסמו באמצעי התקשורת ההמוניים. נערכו מחקרים סוציולוגיים ופסיכולוגיים רציניים על הרקע של חבריהם. ה"אידיאולוגיה" שלהם נותחה לפרטי הפרטים. אבל קבוצות אלה מנו בין חמישה לחמישים חברים. נצחונותיהם היחידים היו בתחום הפרסום.

מיתוסים

מגיפת הטרור הנוכחית היתה לחידה לאנשים רבים, והועלו הסברים שונים — רובם בטעות יסודם. נזכיר מעטים מהם בלבד: "הטרור הפוליטי הוא תופעה חדשה — חסרת תקדים". למעשה, הוא עתיק כחברה האנושית. רק שיטותיו ואמצעיו נשתנו במרוצת הדורות. המגיפה הנוכחית מתונה בהשוואה עם התפרצויות קודמות. בשנות ה-90 של המאה שעברה היו יותר התנקשויות במדינאים באמריקה ובאירופה מאשר היום, והתמיכה בטרוריסטים היתה נרחבת יותר. ב-1884 פירסם בניו יורק יוהאנס מוסט, סוציאליסט-דמוקראט גרמני שהיה לאנרכיסט, ספר הדרכה על לוחמה מהפכנית (עירונית) בשם "מדריך לשימוש וייצור ניטר-גליצין, דינמיט, אבק שריפה, פצצות, כספית רועמת, אמצעי הצתה, רעלים וכיו"ב". מוסט היה חלוץ הרעיון של מעטפות נפץ וטען כי היסולם של "חזירים" (שוטרים) אינו רצח, שכן רצח פירושו המתה בזדון של בן-אדם, ושטר אינו נכלל בהגדרה זו.

יש הטוענים כי תנועות הגרילה והטרור בעבר היו פזורות ובעיקרן לא פוליטיות. אין זה נכון. האנרכיסטים הרוסים מן המאה שעברה היו מאורגנים לא פחות מכל תנועה בת זמננו, וניתן לומר שעמדו על רמה גבוהה יותר מבחינת התחכום האידיאולוגי והפוליטי שלהם. הוא הדין במלחמות הגרילה של המאה ה-19. ספרות הגרילה שראתה אור באירופה בשנות ה-30 וה-40 של המאה שעברה, מודרנית מאוד כמעט מכל בחינה. היא עוסקת ב"בסיסים", ב"שטחים משוחררים", ב"מלחמה ממושכת" ובהס-

בתן ההדרגתית של יחידות הגרילה לצבא סדיר. רעיונותיהם הביססיים של מאו וקאסטרו כבר הוצגו לפני מאה שנים, לפחות. "הטרור הוא שמאלני ומהפכני באופיו". טרוריסטים אינם מאמינים בחירות, בשוויון או באחווה. תמיד ראו עצמם אנשי העילית, בזו להמונים והאמינו כי השליחות ההיסטורית ניתנה למיעוט קטנטן. אומרים כי צריך אדם לשאת תואר דוקטור כדי להתקבל אל שורות הטופאמארוס. זוהי הגזמה, אך לא מופלגת. המנשרים שלהם אולי מנוסחים בלשון שמאלנית, אבל בזורות קודמים היו טרוריסטים שהטיפו לרעיונות פאשיסטיים. פרטיזנים ולוחמי גרילה אירופיים שלחמו בנפוליון במאה ה-19 היו ימניים בהחלט. ה"גרילרוס" הספרדים רצו לחדש את האינקביזיציה. האיטלקים שרפו בתיים של אנשים שנחשדו בטיפוח רעיונות שמאלניים. סמוך יותר לתקופתנו קיימו אנשי הצבא הרפובליקני האירי ואנשי המחותרת המוקדונויים קשרים עם פאשיסטים וקומריניסטים, לסירוגין. האידיאולוגיה של לוחמי הירות ישראל בארץ-ישראל והחזית לשחרור פלסטין של הפליטים הערביים, כוללת יסודות של השמאל הקיצוני והימין הקיצוני. ססמאות מתחלפות בהתאם לאופנה האינטלקטואלית, ואין להתייחס אליהן ברצינות רבה מדי. ההשראה האמיתית של הטרור היא אקטיביזם חופשי העשוי לפנות באותה קלות ימינה או שמאלה. הפעולה היא הקובעת. (אם תרצו — "המעש" הוא הצו העליון).

"הטרור מופיע בכל מקום בו יש לאנשים קובלנות אמיתיות, לגיטימיות. סלק את שורשי המרירות — וסילקת את הטרור". הנוסחה נראית משכנעת למדי, אך הניסיון אינו מאמת אותה. מבחינה תאורטית נכון, כמובן, שלא תהיה אלימות אם לא יהיה תסכול, אך למעשה יהיו תמיד אנשים לא מרוצים, מנוכרים ותוקפניים מאוד שיטענו כי המצב הקיים אינו נסבל וכי רק האלימות תשנה אותו. אחדים מטעוניהם עשויים להיות נכונים ולגיטימיים, אבל אי אפשר לספקם. הדברים אמורים, לדוגמה, בתביעות הפרישה של מיעוטים שונים בעולם שאם ייענו, יולידו מדינות חסרות אפשרות קיום ויובילו לידי התרופפות החברה. מקובל לגנות את המדינה או את "השיטה" על כל עוולה. אבל יש ופשוט אין פיתרון לבעיה, לפחות בטווח הקצר. שום מדינה או שיטה חברתית אינה יכולה להיות טובה מן האנשים שמהם היא מורכבת. בסופו של דבר, תפיסת הקובלנה היא הקובעת ולא הקובלנה כשלעצמה. לעיתים משלים הציבור עם מצוקה רבתי — השלמה פטליסטית — ופעמים אחרות עלולה מצוקה קטנה להצית

התלקחות חריפה. השוואת פעילות הטרור במאה שעברה מלמדת מעל לכל צל של ספק כי תנועות מחאה אלימות אינן מופיעות במשטר עריץ, כי אם להיפך, בחברה דמוקרטית מתירנית, או במשטר אוטוריטרי לא יעיל. לא היו תנועות טרור בגרמניה הנאצית, או באיטליה הפאשיסטית, או במדינות הקומוניסטיות. המורדים הכורדים הובסו בקלות יתרה על-ידי ממשלת עיראק בתחילת 1975, ואילו הטרור באולסטר נמשך עשרות שנים ואין רואים את קצו. העיראקים הצליחו לא משום שסיפקו את תביעות הכורדים, אלא פשוט משום שהיו אדישים לגמרי לדעת הציבור בעולם.

„הטרור יעיל מאוד“. הטרור קולני וכובש כותרות. המלודרמה שבו מעוררת חלחלה וכובשת את תשומת הלב. אך באספקלריה היסטורית אין לו השפעה בת קיימא. מלחמות גרילה קצרו הצלחה רק כנגד שלטון קולוניאלי — והעידן הקולוניאלי הסתיים. לטרור נודעה השפעה מוגבלת במלחמה כוללת, אבל רק במקרה אחד (קובה) ניצחה תנועת גרילה בימי שלום. אך הקונסטלציה בקובה היתה יחידה במינה, וביגוד לתחזיתו של קאסטרו לא הועתקה במקומות אחרים באמריקה הלאטינית. בשלב המכריע לא היתה כבר מלחמת ויאט-נאם מלחמת גרילה. לא ידוע מקרה בהיסטוריה החדשה, בו תפסה תנועה טרוריסטית את השלטון — אם כי נעשה שימוש בטרור במישור הטקטי על-ידי מפלגות פוליטיות רדיקאליות. החברה מוכנה לסבול טרור כל עוד אינו חורג מתחומי מטרד. כאשר מתפשטת ההרגשה של חוסר ביטחון, וכאשר הופך הטרור לסכנה ממשית, אין מגנים עוד את השלטונות על התעלמות מזכויות האדם בהילחמם בו. להיפך, קמה צעקה בעד אמצעי דיכוי תקיפים יותר, מבלי להתחשב במחיר שישולם על חשבון זכויות האדם. המדינה תמיד הרבה יותר חזקה מהטרוריסטים, שתקוותם היחידה להצליח היא במניעת השלטונות מהפעלת מלוא העוצמה שברשותם. אם הטרוריסט הוא הדג — לפי המשל של מאו — אזי המים הם המתירנות וחוסר היעילות שבחברה הליבראלית. רגייס דברה, נביא הגרילה של אמריקה הלאטינית, כתב על אוזות הטופאמארוס: „כאשר כרו קבר לאורוגוואי הליבראלית — כרו את הקבר לעצמם“.

„חשיבות הטרור תתעצם מאוד בשנים הקרובות, ביחס ישר להתעצמות כלי הנשק“. סכנה זו קיימת למעשה, ככל שנעשה קל יותר לרכוש טילים, חומרים גרעיניים ורעלים יעילים ביותר. אבל זהו חלק מבעיה נרחבת יותר: בעיית היחיד המפעיל סחטנות

כנגד החברה. אין צורך ב„תנועת טרור“ כדי להשתמש בנשק גרעיני כאמצעי סחיטה. קבוצה קטנה של מטורפים או פושעים, ואפילו אדם יחיד עלולים להיות יעילים באותה מידה, ואולי אף יותר מאשר תנועת טרור. ככל שהקבוצה קטנה יותר, כן יהיה קשה יותר לזהותה ולהילחם בה.

„הטרוריסטים הפוליטיים נבונים יותר ואכזריים פחות ממושעים מן השורה“. רוב הטרוריסטים הפוליטיים בעידן החדש יצאו מן המעמד הבינוני או הגבוה, ורבים מהם רכשו השכלה גבוהה. אף-על-פי-כן, מעטים מהם הפגינו תבונה או תחכום פוליטי. הם אינם מתעניינים בבעיות רחבות או בעתיד, ושירותים חשאיים זרים משתמשים בהם בקלות. אשר לאכזריות — הפושע מן השורה, להבדיל מן הטרוריסט, אינו מאמין בהרג ללא אבחנה. הוא עלול לענות קורבן, אך זה יהיה חריג, משום שהפושע מעוניין בהישג חומרי ולא באיזה רעיון קנאי. המניע של הטרוריסט הפוליטי שונה לגמרי. מאחר שבעיניו כל האחרים אשמים, אך לא הוא — אין הוא יודע מעצור. משום כך הטרור הפוליטי נוטה להיות פחות אנושי מן הטרור הנקוט ביד פושעים מן השורה. הטרוריסטים הפלשתינאים התמחו בהריגת ילדים, ואילו המחתרת האירית מרכזת את התקפותיה כנגד פועלים פרוטסטנטים, אם כי הם מדברים בשם „הפרוליטאריון הבינלאומי“. מטרת הטרוריסט אינה רק להרוג את יריביו, כי אם גם להפיץ מבוכה ופחד. האינדוקטרינציה של הטרוריסט שואפת, בין השאר, להמית את האנושי שבו. זאת, כמובן מאליה, למען סדר עולמי צודק ואנושי יותר.

„הטרוריסטים אביונים, רעבים ומיואשים“. אכן, עניים הם הטרוריסטים שאינם נהנים מגיבוי חזק של בעלי הכוח, אבל הטרור הרב-לאומי בן זמננו הוא עסק גדול ברוב המקרים. אמר דובר „חזית הסירוב“ הפלשתינאית בראיון לעיתונאי: הכנסת אש"פ גדולה מתקציבן של מדינות ערביות מסוימות, כירדן. מדינות הנפט מזרימות אל קופת אש"פ 150-200 מיליון דולר לשנה. עסקני הארגונים הפלשתינאים מקבלים משכורות בנות 5,000 דולר בחודש, ואף יותר מזה, וכל אחד מהם מקבל מכונית צמודה. אחדים מהם רכשו טירות ופתחו חשבונות בנק בשווייץ. אבל גם „חזית הסירוב“ המקבלת מימון מעיראק, לוב ואלג'יריה, אינה מזת רעב. המחתרת בארגנטינה ובמונטנגרו צברה מיליוני דולרים משוד בנקים וסחטנות. ממשלות שונות במזרח התיכון ובאירופה המזרחית נותנות מיליוני דולרים לתנועות טרור מאולסטר ועד הפיליפינים. שפע כספי זה מאפשר לבצע כל מיני פעולות יקרות, לשחד פקיד

מדינה ולרכוש נשק מתוחכם. במקביל, מוליד עודף הכסף שחיתות. הטרוריסטים אינם עוד אנשים כחושים ורעבים, משום שהם מתגוררים במלונות „הילטון“. הם עדיין מסוגלים לבצע מבצעים נוסח גנגסטרים — מבצעים הנמשכים זמן קצר — אך אין הם מסוגלים לנהל מסעי מלחמה ממושכים הכרוכים במצוקה ובסבל. אין זאת אומרת שאין מעשה טרור פוליטי הוגן וצודק, או שלעולם לא יוכל הטרור להיות יעיל. אילו נרצחו היטלר או סטאלין בשנות ה-20 או ה-30, לא זו בלבד שהיו משתנים פני ההיסטוריה, אלא שמיליוני אנשים היו נשארים בחיים. הטרור מוצדק מבחינה מוסרית, כאשר אין מוצא אחר למצב בלתי נסבל. אך לעיתים רחוקות מאוד נוצר מצב כזה, והטרור אינו מצליח במקומות בהם העריצות קשוחה ביותר.

ידי הטרוריסט

אירועי השנים האחרונות מספקים מספר לקחים ברורים לטרוריסטים. לקחים אלה מנוגדים לרוח הטרוריסטית, ובדרך כלל אין הטרוריסטים שועים להם. לדוגמה, הטרור תמיד פופולארי יותר כשהוא מופעל כנגד זרים — לא כנגד בני עמך-שלך. הטרוריסטים היחידים בזמננו הקוצרים הצלחה כלשהי, הם אלה המזדהים עם מיעוט דתי או לאומי. התמיכה הסיעתית-שוביניסטית היא הקובעת, ולא המינוח הפסבדו מהפכני. אירים, באסקים, ערבים ואחרים גילו זאת בדרך ניסיון וטעיה*. **אמצעי התקשורת ההמוניים הם הידידים הטובים ביותר של הטרוריסט.** מעשהו של הטרוריסט, כשלעצמו, אינו ולא כלום. הפרסום הוא הכל. קאסטרו היה רב-אמן של יחסי ציבור, ועל כל הטרוריסטים ללמוד ממנו. בעמדו בראש 300 איש בלבד יצר את הרושם כאילו עומד לרשותו כוח בעל עוצמה מכרעת. אבל אמצעי התקשורת הם ידידים הפכפכים, המחפשים תמיד נושאים חדשים, זוויות חדשות. כדי לקיים ידידים אלה, שומה על הטרוריסטים להיות חדשנים תמיד: הם הברניים הראשיים של דורנו. מנקודת ראות זו ניתן לראות את חטיפת שרי הנפט של אוֹפִּ"ק כגולת כותרת מסוימת.

גם לעיתויו של מבצע נודעת חשיבות עליונה, משום שאם יתנגש באירועים חשובים אחרים, כגון אירועי ספורט עולמיים או אסון טבע גדול, ייגרע האפקט הטרוריסטי בשיעור ניכר. כל אימת שטרוריסטים מנסים לסחוט מממשלה, חשוב מאוד להציג תביעות

ריאליסטיות. ממשלות דמוקרטיות נוטות, אינסטינקטיבית, להיכנע לסחטנות — אבל רק עד לגבול מסוים. תביעת ממון או שחרור קומץ אסירים — זו תביעה ריאליסטית, אך יש גבול אשר שום ממשלה אינה מוכנה לעברו, כפי שגילו זאת קבוצות שונות של טרוריסטים, להוותן.

פסיכיאטרים, עובדים סוציאליים ואנשי דת גם הם ידידי הטרוריסט. הם להוטים להשיא עצה, לשכנע, לתווך — ועל הטרוריסט לקבל תמיד את הצעת העזרה שלהם. אנשים אלה בעלי הרצון הטוב סבורים כי הם מיטיבים מאחרים לדעת את רזי הנפש ואת „הנואשים“. אבל אין צורך במחקר מפורט של נפש האדם כדי להבין את תופעת הטרור. הטכניקה הבסיסית של הטרור ידועה לכל גנגסטר המכבד את עצמו, בכל הדורות. היריב המסוכן ביותר של הטרוריסט הוא הטרוריסט לשעבר, זה שערק מן השורה. אסור לטרוריסט לשכוח שהוא קיים אך ורק משום שדעת הציבור מבית ומחוץ אינה מאפשרת לשלטונות להפעיל את מלוא עוצמתם כנגדו. אם רוצה הטרוריסט להתקיים, אל לו ליצור את הרושם שהוא מסוגל להיות סכנה של ממש, אלא אם כן יש לו מקומות מקלט בארץ זרה ותמיכה חזקה של מעצמה סמוכה. במקרה זה הופך הטרור הפוליטי ללוחמה זעירה והוא עלול להצית מלחמה של ממש. אירועי הטרור האחרונים טומנים בחובם לקחים גם לממשלות. אילו חדלו ממשלות להיכנע לתביעותיהם של טרוריסטים, לא היה טרור — או שהוא היה מקוצץ בשיעור ניכר. עמדתם של הקאנצלר האוסטרי ושר הפנים שלו — אשר ממש לחצו את ידי הטרוריסטים — לא זו בלבד שהיא משוקצת מבחינת הטעם הטוב, אלא שהיא מזקת. היא עשויה להציל חייהם של מספר אנשים בטווח הקצר, אך היא מזמינה שפיכות דמים נוספת, גדולה יותר. אולם אין זה ריאליסטי לצפות לפעולה נחושה מצד ממשלות דמוקרטיות בנסיבות הנוכחיות. במלחמה מוכנות ממשלות אלה להקריב צבאות שלמים ללא היסוס. בימי שלום הן טוענות כי אסור להקל ראש בחיי הזולת. פוליטיקאים ועורכי עיתונים במערב טוענים עדיין כי הטרור מגונה „על-ידי כל העולם הנאור“ ושוכחים כי העולם הנאור משתרע על-פני כחמישית בלבד מאוכלוסיית כדור הארץ. מדינות רבות מאמנות, מחמשות ומממנות טרוריסטים, ויש ממשלות אוהדות המוכנות תמיד לספק מקלט לטרוריסטים. שירותי הביטחון המערביים עוצרים לעיתים טרוריסטים זרים ואלה נשפטים, אך הדבר נעשה בלא המזדה, שכן הכל יודעים כי במוקדם או במאוחר ייחטף מטוס או פוליטיקאי והטרוריסטים האסירים ישוחררו.

איליץ' ראמירז סאנצ'ז ("קארלוס"), הטרוריסט מוונצואלה, מבוקש בבריטניה באשמת ניסיון לרצח, אך הסקוטלנד יארד החליט לא לתבוע מאלג'יריה את הסגרתו. הסביר עיתון לונדוני: "שפיטתו של טרוריסט בינלאומי עלולה להכות הדים פוליטיים ולהוליד פעולות גמול טרוריסטיות". מדינות באירופה המערבית דנו לאחרונה בשיתוף פעולה במלחמה בטרור, אך ניסיון העבר מעורר ספק אם תצמח תועלת משיתוף פעולה בינלאומי, אלא אם כן יחבוק את העולם כולו.

הרהורים אלה אינם נוגעים כמובן, בבני דרום מולוקה, בכורדים ובקבוצות דומות הפועלות בעולם הטרור. אלה נלחמים למען עצמאות לאומית. הם פועלים לבדם משום שאינם מביאים כל תועלת פוליטית לרוסים או לקובאנים. הלובים והאלג'יראים אינם מוכנים לתמוך בהם משום שאינם שייכים לקבוצה הדתית או האתנית הנראית להם, ואפילו דרום תימן אינה מוכנה לספק להם מקלט. אלה הפרוליטאריאון של עולם הטרור.

אכן, יש סכנה בטרור, אך מסוכנת יותר הגזמת החשיבות של הטרור. אמנם, החברה המודרנית פגיעה להתקפה, אך היא גם גמישה מאוד ומיטיבה לספוג מהלומות ולהתאושש מהן. נחטף מטוס, אבל אחרים ממשיכים לטוס. נשדד בנק, אבל האחרים ממשיכים לפעול. נחטפים כל שרי הנפט, אך הפקת הנפט נמשכת.

בתארו את המעללים הצבאיים של הלוחמים המדבריים שלו, ציין לורנס "איש ערב" כי הם היו היילים טובים, בדרך כלל, אך לרוע מזלם האמינו כי מידת הסכנה הטמונה בכלי נשק עולה בקנה אחד עם השאון שהוא משמיע. העמדה הנוכחית לגבי הטרור בעולם המערבי דומה מאוד לאמונתם של לוחמי המדבר הערביים מתחילת המאה. הטרור ימשיך לזרוע הרס ולקפד חיי אדם. הוא יעורר פרסום רב, אך מבחינה פוליטית לא יהיה תכליתי כלל. בהשוואה עם סכנות אחרות המאיימות על האנושות, הטרור בטל בשישים.

הוצאת "מטרות"
צבא הגנה לישראל

משרד הבטחון — ההוצאה לאור